ATACO spol. s r.o.

Seminář - Výzkum pro řešení regionálních disparit v České republice

pořádaný v rámci projektu: „Návrh hodnotícího modelu pro posouzení disparit a metodický postup pro jeho využívání“ - WD-41-07-1

financovaný v rámci: „Výzkum pro řešení regionálních disparit“ Ministerstva pro místní rozvoj

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

Ostrava 28. ledna 2010

Seminář - Výzkum pro řešení regionálních disparit v České republice – Sborník příspěvků

Kolektiv autorů

© ATACO spol. s r.o.

Vydalo ATACO spol. s r.o., Lešetínská 676, Ostrava, 707 00
Ostrava, 2010, 1. vydání

Neprodejné.

ISBN 978-80-254-6456-4

Předmluva

Vážení čtenáři dostává se vám do rukou sborník příspěvků semináře „Výzkum pro řešení regionálních disparit v České republice“, který se konal v Ostravě 28. ledna 2010.

Seminář byl pořádaný v rámci projektu „Návrh hodnotícího modelu pro posouzení disparit a metodický postup pro jeho využívání“ - WD-41-07-1. Tento projekt je financován prostřednictvím výzkumného programu „Výzkum pro řešení regionálních disparit“ Ministerstva pro místní rozvoj

Cílem semináře bylo jednak seznámit návštěvníky s výsledky výzkumného projektu WD-41-07-1, a dále s postupem řešení několika dalších výzkumů regionálních disparit.

V první části semináře proběhla prezentace projektu WD-41-07-1, zakončená diskusí s představiteli obci, kraje a dalších odborníků. Závěrem diskuse byla řada námětů jednak na zlepšení použitelnosti výstupu projektu tj. hodnotícího modelu, a dále řada námětů na možnosti dalšího výzkumu.

Prezentace kolegů z dalších projektů WD - „Výzkum pro řešení regionálních disparit“ Ministerstva pro místní rozvoj, přinesl řadu zajímavých informací, ať již z hlediska postupu výzkumu, tak také z pohledu očekávaných výsledků a jejich následného užití.

Závěry ze semináře je možno shrnout následovně. Disparity jsou intenzivně vnímány na úrovni krajů, ale také na úrovni obcí. Zvláště menší obce mají velký zájem o různé výstupy výzkumů regionálních disparit. Nicméně jak několikrát zaznělo, sebelepší nástroj, pokud nebude jednoduše dostupný a nebude přinášet kladné efekty, nebude používaný. Zde důležitou a nezastupitelnou roli musí sehrát právě Ministerstvo pro místní rozvoj jako zadavatel těchto výzkumných projektů.

Na závěr bych ráda poděkovala za celý řešitelský tým všem, kteří o seminář projevili zájem a kteří se ho přes velkou nepřízeň počasí zúčastnili

V Ostravě 29.1.2010

Doc. Ing. Barbara Vojvodíková, Ph.D,
Odpovědný řešitel projektu WD-41-07-1

Obsah

Předmluva 3
Postup pří přípravě vzorku obcí pro podklady hodnotícího modelu 5
Barbara Vojvodíková, Aleš Lokaj,
Struktura pasportu pro databázi HMDIS s komentáři 9
Božena Schejbalová, Barbara Vojvodíková, Jan Pletnický
Několik poznatků a doporučení ze subjektivního hodnocení disparit a jiných problémů obcí o 500 – 3000 obyvatel v České republice 14
Božena Schejbalová
Statistická vyhodnocení výsledků průzkumu obcí 21
Jan Pletnický, Barbara Vojvodíková
Vyhodnocení provedené analýzy vybraných indikátorů a příprava hodnotícího modelu 27
Barbara Vojvodíková
Implementace hodnotícího modelu disparit jako softwarového nástroje 34
Martin Vojvodík
Hodnoty v koncepci územního plánu 39
Marek Bečka, Alena Dodoková, Karel Maier
Udržitelnost koncepce územního plánu 46
Tomáš Peltan, Karel Maier, Jakub Vorel, Marek Bečka, Alena Dodoková
Vybrané poznatky dopadu hospodářské krize na situaci jednotlivých regionů České republiky 53
Jan Pileček, Miloš Červený, Jiří Klíma
Specifické prvky řízení rozvoje obcí 63
Petr Ponikelský, Hana Novotná

Postup pří přípravě vzorku obcí pro podklady hodnotícího modelu

Barbara Vojvodíková[1)], Aleš Lokaj

ATACO spol. s r.o.

[1)]barbara.vojvodikova@ataco.cz

Tento příspěvek seznamuje zájemce s projektem ”Návrh hodnotícího modelu pro posouzení disparit a metodický postup pro jeho využívání“ WD-41-07-1, který je řešen v rámci „Výzkumu pro řešení regionálních disparit“ Ministerstva pro místní rozvoj. Cílem projektu je vypracovat soubor disparit a faktorů, které tyto disparity ovlivňují. Tento příspěvek seznamuje s postupem dílčího cíle jehož úkolem bylo stanovit kritéria pro výběr obcí, které budou pasportizovány pro datovou základnu modelu. Snahou bylo vytvořit taková pravidla pro jejich výběr, aby jejich soubor tvořil reprezentativní vzorek z hlediska disparit vývoje obyvatel, životní úrovně, geografie, historie apod.

Klíčová slova: disparity, obce, výběr vzorku

Úvod

Regionální disparitu – různost - je třeba v kontextu rozvoje regionu chápat jako pozitivum, to jest regiony mezi sebou nebo lokality v regionech netvoří homogenní zcela identické celky se stejnými vlastnostmi, ale liší se svou velikostí, historií, geografií i demografií a tím vytváří různorodý a pestrý celek, který přispívá k celkovému rozvoji.

Regionální disparity lze rozdělit na ty, které nelze změnit, nebo tyto změny by byly obtížně řešitelné v reálném čase a na různosti, které jsou v moci zejména samosprávy a obyvatel změnit. Životní úroveň, pracovní uplatnění, dopravní dostupnost, možnosti společenského, kulturního, sportovního vyžití, zdravotní péče, školství atd. jsou okolnosti, které výrazně ovlivňují spokojený život obyvatel regionu a tím také jeho atraktivitu a možnosti rozvoje.

Cílem popisovaného projektu ”Návrh hodnotícího modelu pro posouzení disparit a metodický postup pro jeho využívání“ WD-41-07-1, je vytvořit software, pomocí kterého je možno vyhodnotit, která obec je z hlediska disparit znevýhodněna - nástroj, který není ovlivněn místními lobby nebo zájmovými skupinami.

Aby takovýto model mohl vzniknou bylo zapotřebí získat data z relevantního vzorku obcí a popsat jejich vývoj. Původní myšlenkou bylo zpracovat vývoj posledních 15 let nicméně vzhledem ke sčítání domů a bytů v roce 1991 jsme termín prodloužili v podstatě na 17 let.

Postup řešení

Aby mohl být celý projekt realizován jsou potřeba následující kroky:

- výběr obcí, které budou pasportizovány,
- vytvoření pasportu,
- vyplnění pasportu a vytvoření databáze obcí,
- analýza kritérií a faktorů ve vazbě na disparity,
- vytvoření hodnotícího modelu.

První dílčí cíl, který byl ukončen k 30.9.2007 směřoval k vytvoření skupiny obcí, které budou pasportizovány.

Pro výběr byla zvolena následující třístupňová struktura kritérií.

- *1. stupeň* - výběr základní skupiny obcí.
- *2. stupeň* - z těchto obcí vybrat podskupiny, které mají shodné vlastnosti - dále jen podskupiny.
- *3. stupeň* - v rámci podskupin se shodnými vlastnostmi vybrat takovou dílčí podskupinu, ve které jsou rovnoměrně zastoupeny nebo nezastoupeny vlastnosti ve 3. stupni uvedené.

Výběr základní skupiny obcí - 1. stupeň

V 1. stupni bylo jako kriterium pro vytvoření základní skupiny obcí zvolen počet obyvatel. Protože hlavní cíl řešení – vytvoření modelu pro posouzení disparit - je určen pro menší obce, byla zvolena hranice počtu obyvatel od 500 do 3000.

Obr.1.: Územní rozloha obcí z celkové plochy ČR podle počtu obyvatel (zdroj: ČSÚ)

Tato skupina reprezentuje vzorek 2181 obcí s celkovým počtem obyvatel 2.378 863 (data k 1.1.2007) (ČSÚ), což při celkovém počtu 10 196 838 obyvatel České republiky představuje přibližně 23% . Tyto obce zaujímají 45 % celkové rozlohy České republiky (viz obr. 1).

Výběr obcí se shodnými vlastnostmi ze základního souboru - 2. stupeň

Ve druhém stupni byla zvolena kritéria, která vybrané obce (dle počtu obyvatel) rozdělí do skupin se shodnými vlastnostmi. Po uvážení byly ze souboru vyloučeny obce ze středočeského kraje, protože hlavní město Praha představuje významného zaměstnavatele a z pohledu celé ČR vytváří velmi specifický prostor. Například na Kladensku si z 20 000 zaniklých pracovních míst našlo práci v Praze až 15 000 ekonomicky aktivních obyvatel [2]. Pro další výběr zůstalo 1804 obcí.

Dle shodných vlastností byly zvoleny následující skupiny:

- potenciálně zemědělské obce s důrazem na rostlinou výrobu,
- potenciálně nezemědělské obce (bez živočišné výroby),
- obce s průmyslem,
- obce postižené úpadkem průmyslu,
- obce z rekreačních oblastí,
- obce s významným úbytkem obyvatel,
- obce s významným přírůstkem obyvatel,

- obce potenciálně postižené povodněmi,
- obce z nížin,
- obce z podhorského a horského výškového stupně,
- obce s významnou kulturní nebo přírodní památkou.

Jako primární zdroj informací pro rozbory byla použita data ČSÚ [1] a MPSV [3].

Pro *zemědělské oblasti* bylo jako výběrové kritérium zvoleno % zornění půdy v okresech ke kterým obce náleží.

Pro výběr do skupiny *potenciálně zemědělských* obcí s důrazem na rostlinou výrobu bylo zvoleno kritérium 80,1 - 100 % zornění (813 obcí). (Při dalším řešení byla tato hranice posunuta z 80,1% na 95%).

Pro výběr *potenciálně nezemědělských* obcí - bez zahrnutí živočišné výroby- bylo zvoleno kritérium do 25 % zornění (64 obcí).

Vzhledem k významné restrukturalizaci průmyslu bylo rozhodnuto nevyhledávat obce podle regionů s převládající *průmyslovou výrobou*, ale podle skutečné lokace výrobního závodu v dané obci. Ve skupině bylo zjištěno celkem 123 obcí na jejichž území se před rokem 1990 vyskytoval významný průmyslový závod. Obce postižené *úpadkem průmyslu* byly vybírány z obcí, kde původně průmysl byl a do roku 2007 zanikl a nebyl ničím nahrazen. Snižování počtu zaměstnanců nebylo zohledňováno (83 obcí). Tento výběr byl řešen v rámci podskupiny obcí s průmyslovou výrobou.

Pro zařazení obce do *rekreační oblasti* bylo jako kritérium zvoleno procento evidenčních čísel z čísel popisných. Evidenční čísla indikují rekreační objekt. Byla zvolena hranice 30% a více (158 obcí).

Změna počtu obyvatel patří k významným ukazatelům. Úbytek obyvatel může indikovat problémovou obec a naopak přírůstek může být pozitivním úkazem.

Hranice pro *úbytek* obyvatel byly stanoveny na - 5% a více a *přírůstek* na +10% a více.

Pro *nížiny* byla stanovena hranice 200 m n.m. Do *podhorské a horské oblasti* byly začleněny obce s nadmořskou výškou větší než 500 m n.m.

Do oblasti s *nebezpečím povodní* byly zahrnuty obce, které mají více než 5% katastru obce ohrožených stoletou vodou.

Za obce s *kulturní památkou* se považují ty obce, které mají na svém území zpřístupněnou kulturní památku [4]. Dále byly do této skupiny zařazeny i obce. které mají ve svém okolí přírodní památku [5].

Výběr rozdílných vlastností - 3. stupeň

Pro tento stupeň byly zvoleny následující vlastnosti (kritéria) pro jednotlivé podskupiny obcí, přičemž se použití těchto vlastností pro výběr odvíjí jednak od jejich významu a dále od velikosti podskupiny skupin obcí, na které jsou aplikovány.

Za kritérium *„kanalizace“* je zvolen počet připojených domů v obci z jejich celkového počtu. Pro výběr byla použita hranice 37% (37% představuje průměrnou hodnotu u obcí ze základního výběru - 1804 obcí).

Vzhledem k omezení počtu a rušení škol prvního stupně v obcích bylo jako kritérium zvolena přítomnost *základní školy* s 1-9. třídou.

Významnými ukazateli je *demografická struktura obyvatel* - jako kritérium byl zvolen rozdíl počtu obyvatel nad 60 let a obyvatel 0-14 let a procento ekonomicky aktivních obyvatel. Hranice ekonomicky aktivních obyvatel byla zvolena 49%, což představuje průměrnou hodnotu ze všech 1804 posuzovaných obcí.

Příslušnost ke kraji je při výběru používán jen jako pomocný ukazatel, s tím, že výběr obcí pro pasportizaci z jednotlivých podskupin odráží zastoupení krajů v celé podskupině.

Závěr

Na základě výše popsaného postupu bylo do konečného souboru obcí vybráno celkem 202 obcí z jednotlivých podskupin a 14 obcí ve zvláštním výběru - obce, které mají některý z ukazatelů výrazně odlišný. Celkem bylo vybráno 213 obcí (3 obce byly v původním i zvláštním výběru).

Tab. 1: Vybrané obce podle krajů

kraj	**počet obcí - vstupní soubor**
Jihočeský	13
Jihomoravský	49
Karlovarský	9
Královéhradecký	17
Liberecký	12
Moravskoslezský	14
Olomoucký	25
Pardubický	16
Plzeňský	17
Ústecký	20
Vysočina	12
Zlínský	9
CELKEM	213

Literatura

[1] Český statistický úřad. *Statistický lexikon obcí České republiky 2005.* Ottovo nakladatelství s.r.o., Praha, 2005. ISBN 80-7360-287-3

[2] Martinec, P. a kol. *Vliv ukončení hlubinné těžby na životní prostředí*. ANAGRAM, Ostrava, 2006. ISBN 80-7342-098-8

[3] Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Územně identifikační registr adres.* [CD-ROM]. MPSV, Praha, 2007.

[4] Národní památkový ústav. *Vyhledávání v zpřístupněných památkách* [online]. [cit. 2007-06-21]. URL <http://www.npu.cz/zprist/vyhledavani/>

[5] Pamětihodnosti.cz. *Přírodní památky* [online]. [cit. 2007-06-26]. URL <http://www.pametihodnosti.cz/k/15/offset/1.html>

Struktura pasportu pro databázi HMDIS s komentáři

Božena Schejbalová, Barbara Vojvodíková,[1)] Jan Pletnický

ATACO spol. s r.o.

[1)]barbara.vojvodikova@ataco.cz

Tento příspěvek seznamuje zájemce s projektem "Návrh hodnotícího modelu pro posouzení disparit a metodický postup pro jeho využívání" WD-41-07-1, který je řešen v rámci „Výzkumu pro řešení regionálních disparit" Ministerstva pro místní rozvoj. Cílem projektu je vypracovat soubor disparit a faktorů, které tyto disparity ovlivňují. Tento příspěvek seznamuje s postupem dílčího cíle jehož úkolem příprava struktura pasportu a s komentáři k jednotlivým skupinám otázek z hlediska splnění jejich očekávání. Snahou bylo vytvořit co nejširší datový soubor, který by co nejlépe popsal co se v obcích od roku 1991 do roku 2007 událo, případně co představuje rozvojové problémy.

Klíčová slova: pasportizace obcí, vlastnosti obcí,

Úvod

Dílčí cíl 2 - příprava pasportu (1.10.2007 - 29.2.2008) - byl zaměřen na vytvoření struktury pasportů pro obce tak, aby bylo možno získat soubory informací o obcích a o jejich vývoji v posledních 15 letech, které by umožnily třídění a výběr disparit, které budou sloužit jako podklad hodnotícího modelu.

Postup řešení

V prvním kroku řešení byly identifikovány základní skupiny informací, které budou požadovány. Těchto skupin je celkem 18.

- Administrativa
- Bydlení
- Dojem obce
- Finanční podmínky
- Geografické údaje
- Hospodářská činnost
- Infrastruktura
- Kultura a rekreace
- Majetek obce
- Nerostné bohatství
- Obyvatelstvo
- Pozemky
- Rostlinná výroba
- Školství a zdravotnictví
- Vojenské objekty
- Znečištění
- Způsob správy obce
- Živočišná výroba

Pro jednotlivé skupiny byly zpracovány otázky bez ohledu na jejich dostupnost tak, abychom získali maximum informací o obcích a jejich vývoji.

Tento maximalistický pasport byl vizuálně upraven. Byl zpracován ve formátu Word – jako první oficiální draft pasportu.

Tento draft byl testován na třech vybraných testovacích obcích. Starovice (Jihomoravský kraj), Ostravice (Moravskoslezský kraj), Lipová lázně - (Olomoucký kraj).

Postup testování byl následující:

1. Členové týmu se pokusili navržený draft v maximální míře vyplnit za pomocí veřejně dostupných informací
2. Bylo vyhodnoceno, které informace chybí.
3. Byla provedena první korektura rozsahu pasportu.
4. Dostupnost chybějících údajů byla konzultována s pracovnicí Českého statistického úřadu, která identifikovala údaje, které má ČSÚ k dispozici a může je poskytnout.
5. Po této konzultaci byla provedena další korektura pasportu.
6. Upravený draft pasportu byl konzultován se zastupiteli, nebo starousedlíky z testovacích obcí, čímž jsme zjistili, které informace jsou v obcích obecně známé a proto není nezbytné, aby byly získány přímo od starostů obcí, což sníží pro starosty časovou náročnost dotazování.
7. Po tomto rozboru byla provedena návštěva u starostů. Vzhledem k tomu, že s tarostové testovacích obcí projevili ochotu pomoci, měly tyto návštěvy nejen účel vyplnění pasportu, ale také konzultací srozumitelnosti některých otázek..
8. Na základě výše popsaných zkušeností byla připravena konečná podoba pasportu.

Tento pasport je zveřejněn na stránkách projektu:

http://hmdis.ataco.cz/cs/vysledky/pasport-navrh.html.

Podrobnější popis pasportu

V části *administrativa* jde o zařazení obce do jednotlivých okresů a krajů tak, aby mohl být podchycen vliv některých okresních úřadů, případně aby se podchytil vliv „stěhování“ obce mezi okresy případně kraji. Proto jsou také jednotlivé informace vztažené k různým letům. Dále měla část administrativa za cíl podchytit vlivy vzdálenosti dojíždky do nadřazených obcí za účelem zaměstnání.

Tyto informace jsou získávány ze stránek obcí, z map a ze statistického úřadu.

Komentář: po provedení analýzy (analýza je popsána v příspěvku Statistická vyhodnocení výsledků průzkumu obcí) se nepotvrdil významný vliv stěhování obcí mezi okresy, ale jako významná se ukázala dojižďková vzdálenost.

V části *geografické údaje* byla struktura informací zvolena tak, aby popsala polohu obce z hlediska přírody a její vazbu na různé přírodní okolnosti, jejichž existenci obec nemůže (řeka) případně může, ale pouze obtížně ovlivnit (CHKO). Vzhledem k relativně malým změnám je tento úsek zkoumán pouze ke stavu roku 2007. Informace do této části byly získány především z mapových podkladů.

Komentář: jednou z otázek, kterou sami představitelé obcí považovali za důležitou byla existence hraničního přechodu.

Z hlediska zkoumání vývoje obce je velmi důležitým ukazatelem *obyvatelstvo*. Informace o obyvatelstvu jsou jednak zaměřeny na počet, strukturu, migraci a přírůstky, dále na informace, které mají vazbu na zaměstnanost, což je vzdělání, ekonomická aktivita, míra nezaměstnanosti a průměrné mzdy. Informace, které jsou v této kapitole obsaženy, vychází z údajů statistického úřadu případně úřadů práce. Některé informace jsou dostupné pouze ze Sčítání domů, lidu a bytů které proběhlo v letech 1991 a 2001. V pasportu je také zohledněna různá metodika sběru těchto dat.

Komentář: dostupnost dat od roku 2001 je v podstatě bez problémů. Některá dřívější data lze získat poměrně snadno za úplatu z Českého statistického úřadu. Data ze sčítaní z roku 1991 jsou na většině krajských středisek dostupná – a to i vzhledem ke změně struktury krajů alespoň v listinné podobě od které lze získat kopie.

Další kapitola je zaměřena na *druhy pozemků* v obci a ve vlastnictví obce. Data mají poskytnout informace především o změně struktury pozemků (například ze zemědělských na stavební), případně o změnách ve vlastnictví obce - nákup prodej. Data budou získaná ze zdrojů ČSÚ a z místního dotazování.

Komentář: struktura pozemků v obci je dostupná na statistickém úřadu, ale struktura pozemků ve vlastnictví obce je dostupná podstatně obtížněji. Obce sami ve většině případů takovouto analýzu udělanou nemají. V některých obcích poskytli tazatelům výpis z katastru nemovitostí v listinné formě (výjimkou nebylo ani 40 hustě potištěných stran, které se musely přepočítávat).

Popis vývoje *hospodářské činnosti* v obci je jedním z významných ukazatelů aktivity občanů v obci případně ukazatelem zaměstnanosti. Proto jsou otázky zpracovávány v číselné řadě od roku 1993, kdy se tyto údaje začaly evidovat do roku 2006. Data pro tuto část budou čerpána z informací ČSU. V druhé části jsou otázky zaměřeny na místní poměry a jejich hodnocení. Odpovědi na tyto otázky bylo potřeba získat přímo v obci.

Komentář: dominantní zaměstnavatel či zaměstnavatelé je údaj, který je významný a zároveň je mnohdy velmi obtížně zjistitelný ze stránek obce.

S hospodářskou činností také souvisí *rostlinná a živočišná výroba*. Účelem těchto otázek je získat představu o vývoji a vztahu k zemědělské činnosti. Nejde o absolutní čísla, ale o základní informace a trendy. Tyto informace byly zjišťovány na místě.

Komentář: po provedené analýze se ale nepodařilo prokázat souvislosti mezi živočišnou a rostlinnou výrobou v obci a například vývojem obyvatelstva. Ale podařilo se najít několik zajímavých trendů od tradičních k méně obvyklým plodinám.

Otázky ke *znečištění životního prostředí* jsou rozděleny do několika skupin. Za prvé se jedná o otázky na stav ovzduší. Tyto faktory nemohou obce většinou ovlivnit. a mají informativní charakter. Data byla získána z podkladů ČHMU.

Další část je věnována ekologickým zátěžím. Informace jsou získávány z veřejné databáze. A dále jsou otázky věnované brownfields - tyto indikují určité problémy ve vývoji obce. Informace budou zjišťovány místním šetřením nebo v existujících databázích.

Komentář: mapy starých ekologických zátěží ve kterých jsou obsaženy i skládky existují, ale jsou většinou zastaralé. Byla zjištěna poměrně malá informovanost představitelů obcí o existenci této databáze. Mnohdy byli nepříjemně překvapeni. Získat informaci o brownfields je bez místného šetření téměř nemožné, protože databáze zdaleka nejsou kompletní, představitelé obcí ani netuší, že se jejich objekty do databáze dostaly. Problém byl také v ne úplně dobré popularitě slova brownfield, kdy se starostové bránili hovořit o polorozpadlém kravínu jako o brownfieldu.

Nerostné bohatství a jeho těžba mají jednak vliv na životní prostředí v obci, ale také na rozpočet obce, proto je této problematice věnována samostatná část. Údaje jsou zjišťovány k roku 1990, tedy do doby transformace těžebního průmyslu v ČR a v roce 2006.

Komentář: v místním šetření byly zjišťovány příjmy, které obec dostává v případě, že na jejich katastru probíhá těžba. Částky se pohybovaly od 5 tisíc do 5 milionů.

Infrastruktura je významným prvkem v rozvoji obce, proto je věnována pozornost jejímu stavu v roce 1991 tj. na začátku sledovaného období, v průběhu let (rok 2001) a v roce 2006, čímž získáme představu jak se infrastruktura vyvíjela.

Informace byly získány z dostupných podkladů a místním šetřením.

Komentář: jako málo podrobné se ukázaly otázky zaměřené na kanalizaci. Tento nedostatek se díky osobním pohovorům dal bez problémů eliminovat. Závažnějším problémem byla téměř úplná absence otázek na vodovod a zdroje pitné vody. Tento

nedostatek vznikl v důsledku nejasných dat od Statistického úřadu, kde bylo uvedeno napojení na vodovod více než 80% obce. Tento nedostatek byl řešen jednak poznámkami v rámci pasportu a také doplněním těchto otázek do pasportu pro obce pro verifikaci.

Následující část pasportu je zaměřena na *způsob správy obce* - počet zastupitelů, změny starostů, dále na organizace, které obec zřizuje nebo je spoluvlastníkem. Důležitou součástí jsou informace o čerpaných dotacích a aktivitách směřujících k rozvoji obce. V této části byly získávány odpovědi přímo v místě šetření.

Komentář: v této skupině otázek se jako problém mnohdy ukázaly otázky na počet zastupitelů a to především v případě, kdy se starostové často střídali.

Oblast *školství a zdravotnictví* je důležitá pro obyvatele obce, proto je zkoumána existence těchto zařízení v letech 1991, 2001 a 2006.

Komentář: původní předpoklad, že budou všechna data čerpána z výkazů Českého statistického úřadu se ukázal jako lichý. Bylo zapotřebí upřesnění v místě.

Otázky na *kulturu a rekreaci* dotvářejí celkový dojem obce. Jaké jsou možnosti obyvatel v místě, případně jestli lze očekávat příliv turistů a posílení cestovního ruchu.

Komentář: tyto otázky přinesly řadu zajímavých informací především o životě v obci jako takové.

Bytový fond je také jedním z indikátorů rozvoje. Otázky směřují k zjišťování jaká je úroveň bydlení, jestli je realizována nová výstavba a podobně. Data do této části byla získána ze zdrojů ČSÚ.

Komentář: bohužel data získaná z ČSÚ se především v malých obcích lišila od skutečnosti. Mnohdy byl problém i zjistit, kolik domů se v obci za posledních 10 let vystavělo.

Vojenské objekty nebo újezdy mohou významně ovlivnit vývoj obce, proto je také tato otázka zařazena v pasportu.

Komentář: bylo konstatováno, že všechny obce, které měly nějako vazbu na vojenské objekty byly jimi ovlivněny, ale vzorek takto ovlivněných obcí byl příliš malý na nějaké zobecnění.

Finanční část významně popisuje *vývoj rozpočtu a majetku obce*. Mezi roky 2001-2006 jsou tyto informace dostupné na webu ARIS. Dřívější informace budou zjišťovány ze zdrojů v obci.

Část věnována majetku obce rozvíjí předchozí část a zaměřuje se i na stav obecního majetku.

Významnou součástí je i popis investic, které byly na území obce uskutečněny a na kterých se obec podílela.

Komentář: informace od roku 1997 byly v celku bez větších problémů. Starší data ale byla u většiny obcí nedostupná vlivem převezení materiálů do okresních archivů, kde by jejich vyhledání přesáhlo časové i finanční možnosti předmětného projektu.

Na závěr své návštěvy obce pak tazatel zhodnotil celkový dojem z obce, přístup jeho představitelů, názory starostů, případně občanů na silné a slabé stránky obce apod.

Závěr

V průběhu řešení Dílčího cíle 2 byl připraven návrh struktury otázek pro pasportizaci obcí vybraných v Dílčím cíli 1. V průběhu řešení byl pasport postupně upravován případně zpřesňován. Za významný posun v řešení lze považovat návštěvy testovacích obcí a pohovor se starosty. Z těchto návštěv vyplynuly následující poznatky:

- starostové většinou nebudou schopni a ochotni věnovat více než 1 hodinu svého času,
- konkrétní čísla si z hlavy nepamatují a nejsou příliš ochotní je v okamžiku dotazování hledat,

- dosti obtížně poskytují informace o době, kdy nebyli starosty,
- vnímají obec jako celek a ne vždy mají oddělené chápání majetku obecního a majetku v obci.

Na základě těchto prvních zjištění bylo rozhodnuto, že starostové budou ještě před návštěvou tazatelů požádáni o přípravu rozpočtů obce a výročních zpráv za léta 1991-2000, která nejsou veřejně dostupná. Případně budou starostové požádáni o alespoň přibližný odhad výše rozpočtových příjmů a výdajů v jednotlivých letech.

Zvolený postup s osobními návštěvami se ukázal jako vyhovující. Návratnost byla přes 85% což u takového rozsahu otázek by v případě korespondenční metody nebylo možné.

Je také třeba zdůraznit, že při osobních pohovorech bylo taky možno nad rámec pasportu zjistit řadu užitečných podnětů, které byly využity při následné analýze.

Několik poznatků a doporučení ze subjektivního hodnocení disparit a jiných problémů obcí o 500 – 3000 obyvatel v České republice

Božena Schejbalová

ATACO spol. s r.o.

hmdis@ataco.cz

Úvod

Již při přípravě projektu „**Návrh hodnotícího modelu pro posouzení disparit a metodický postup pro jeho využívání“** bylo v řešitelském týmu dohodnuto, že zdrojem potřebných dat budou jednak veřejně dostupné zdroje, ale rovnocennou roli bude hrát i osobní kontakt s představiteli obce a formulář (pasport) bude pro každou obec doplněn také tzv. pasportem tazatele, což je v podstatě subjektivní pohled návštěvníka – řešitele na obec. Také z otázek uvedených v pasportu bylo zřejmé, že některé budou subjektivním hodnocením představitelů obce, ku př. „známkování“ úrovně podnikatelského prostředí, aktivity obyvatel a pod.

Osobní návštěva předmětné obce podává mnohem úplnější pohled na charakter krajiny, budov i obyvatel, dopravní dostupnost a stav příjezdových komunikací, stav komunikací a chodníků v obcích, stav a vůbec přítomnost nějakého centra obce – návsi nebo náměstí. Z osobního rozhovoru lze získat informace o bariérách v rozvoji obce – stavební uzávěry, CHKO, nevyřešené pozemkové majetkoprávní vztahy, ale i omezující geografické podmínky. V podstatě jen přímo na místě jsou zjistitelné některé disparity jako turistický potenciál obce, nebo údaje o zaměstnavatelích přímo v obcích, i když tento údaj se vlivem ekonomické situace posledních let (krize) může velmi rychle měnit.

Proč získávat některá data osobním šetřením?

Údaje, získané z veřejně dostupných zdrojů byly konfrontovány s údaji, získanými šetřením na místě. Z toho vyplynulo, že některá data nemají dostatečnou přesnost pro další hodnocení. Ku příkladu z oficielních materiálů o kanalizaci v obci nevyplývá, zda je kanalizace ve všech částech obce, v jakém je stavu, zda vyžaduje rozšíření, rekonstrukci apod. Informace získané na místě obsahovaly mimo jiné v této záležitosti zjištění o plánech investičních akcí v blízké budoucnosti , případně z rozhovoru vyplynula problematika kanalizace jako slabá stránka obce. Také informace o existenci o ČOV neobsahuje vždy údaj o její kapacitě, stáří, potřebě rozšíření, rekonstrukce a pod.

Za nejvážnější je možno pokládat zjištění, že zásobování obyvatel pitnou vodou není zdaleka ve všech případech uspokojivé, i když při sestavování pasportu vycházeli řešitelé z údaje – „vodovod ano“ a na tuto okolnost nebyly dotazy ani směřovány. Ukázalo se ale, že údaj „v obci je zaveden vodovod“ nic nevypovídá o tom, zda je ve všech částech, jak je kapacitní, ale zejména nic o dostatečnosti a kvalitě zdrojů pitné vody. Setkali jsme se s obcemi, které vyhlásily zákaz výstavby v některých svých částech z důvodu nedostatku vody, s obcemi, jejichž zdroj je nekvalitní a málo kapacitní. Řada obcí má ve svých výhledech investice do rekonstrukcí vodovodů, případně jejich zavedení do některých částí obce apod.

Není jistě nutné zdůrazňovat, že mezi problematikou „voda“ a „kanalizace“ je těsná vazba.

Z územních plánů a jiných zdrojů jsou dostupné údaje o stavebních uzávěrách, o CHKO, památkových zónách atd., ale nejsou zřejmé další bariéry rozvoje obcí jako jsou kupř. nevyjasněné majetkoprávní vztahy, opatření místních zastupitelstev k zabránění, ale i k pobídce k další výstavbě v obci, ať už rodinných domů (RD) nebo bytových jednotek (BJ), případně domů s pečovatelskou službou, rekreačních objektů a pod. Také geografické podmínky a velikost katastrálního území mohou případný rozvoj bydlení ovlivnit.

Charakteristika přítomnosti, či naopak neexistence základních škol je jednou z připomínaných problémů jednotlivých starostů, ale jako disparita ovlivňující úspěšnost, či neúspěšnost obcí se v celém souboru neprojevila. Jde ovšem o citlivou otázku a tam, kde škola byla v posledních letech zrušena je to ve většině případů chápáno jako špatný ukazatel. Mnohde je v plánu obcí získat školu zpět.

V rámci projektu „**Návrh hodnotícího modelu pro posouzení disparit a metodický postup pro jeho využívání“** bylo jedním z úkolů navazování kontaktů se starosty obcí vybraných pro pasportizaci, domlouvání termínů schůzek a absolvování těchto schůzek, vyplňování pasportů včetně pasportů tazatele, který poskytl osobní pohled na obec, na její představitele i na její obyvatele a pořízení fotodokumentace z krátké procházky navštívené obce. Protože návštěva byla jen krátkodobá, nečiní si tyto poznatky nárok na neomylnost, ani na vyčerpávající pohled, ale poskytují informace o prvním setkání s obcemi a mohou přispět, dle našeho názoru, k zlepšení komunikace v několika ohledech. Počet navštívených obcí ze souboru, kterým se projekt zabýval činil cca 10% z celkového počtu 1804 obcí (obce s počtem obyvatel 500- 3000 mimo Středočeského kraje). Ve svém příspěvku se chci zaměřit právě na tyto subjektivní dojmy a to jak řešitele (návštěvníka obce), tak i na hlediska představitelů obcí a z nich zejména na údaje o „silných a slabých stránkách“ předmětné obce a na plány rozvoje.

První kontakt

Zajímavý dle mého pohledu je dojem, kterým působí první kontakt s představitelem obce při domlouvání návštěvy a samozřejmě dojem ze způsobu jednání a z úrovně poskytnutých informacích. Je nutno vzít v úvahu, že tazatel – řešitel nepřináší obci žádné investice, dotace, případně jiné užitky, ale na druhé straně žádá jen o čas příslušného pracovníka a o poskytnutí několika většinou veřejně dostupných informací.

Z původního počtu oslovených obcí (jedná se o obce bez souboru pro verifikaci) 198 se podařilo dohodnout osobní návštěvu s 176. Z těchto jen jednotlivé kontakty (11) se nezrealizovaly pro překážky, které byly včas oznámeny. Z tohoto údaje je zřejmé, že představitelé obcí měli ve velké většině zájem o spolupráci, ačkoliv jim bylo od počátku jasné, že tazatel nepřináší žádné pro obec bezprostředně výhodné nabídky. Představitelé byli někdy až udiveni, že někdo ze vzdálené Ostravy se zajímá o jejich problémy. Setkali jsme se také s názorem, že návrh osobní schůzky působí seriozněji, než pouhé žádosti o vyplnění nějakých údajů.

Chování starostů k návštěvníkovi ovšem nelze přeceňovat. Starostové jsou profesionálové a jejich dobré chování je součástí jejich práce. Ale vzhledem k tomu, že jsme, jak už několikrát byla řečeno, nepřinášeli žádný finanční efekt má naše pozorování hodnotu.

Návštěva obce

Při dojížďce do obce jsme často nevyužili hlavních komunikací, ale volili jsme i kratší spoje po silnicích nižších tříd. Kromě vlastního stavu vozovky, mnohdy připomínajícího tankodrom, jsme viděli mnohdy zajímavé věci, ku př. osobní auta s přívěsy, naložené metrovým dřevem. Nepřekvapí proto vyjádření představitele obce, že využití nákladně zavedené plynofikace je jen částečné a ovzduší se zhoršilo. (Zde lze doporučit nejrůznějším ochráncům přírody zaměřit se ku př. na dotace ceny plynu místo hledání kontrolních a represivních opatření proti spalování pevných odpadů.) Samozřejmým výsledkem

pozorování v průběhu cesty bylo zjištění, že obec je obklopena lesem, pole jsou v dobrém stavu, případně převládají pastviny, vyskytují se chmelnice – někdy nevyužité, vinice a pod., při vjezdu do obce vás vítá pěkný poutač, ale i divoká skládka odpadu, zchátralý a zjevně nevyužívaný objekt (kravín, podnik). Tato pozorování dávají celou řadu podnětů a dotazů pro diskuzi s představiteli obce.

Vlastní návštěvy obcí jsme si organizovali tak, aby byl alespoň krátký čas - nejlépe před dohodnutou schůzkou - na procházku, příp. projížďku obcí. Pozorovatel tím získal řadu podnětů pro dotazy při vlastním rozhovoru s představiteli obce.

Závisí ale i na denní době, kdy je obec navštívena – kupř. v ranních hodinách může tazatel vidět odjezdy aut i autobusů s dětmi i dospělými do škol a za prací někam mimo obec, ale v dopoledních hodinách působí obec v takovém případě vylidněně. Jinde i mimo ranní špičku je patrný čilý ruch – maminky s malými dětmi, nejrůznější pracovní činnosti – na stavbách, komunikacích, řemeslnické dílny, výrobní podniky apod. Je proto třeba i tyto okolnosti vzít v úvahu při vytváření si názoru na život v obci.

I krátká procházka po obci mnohdy vzbudí pozornost jejich obyvatel. Někdy se dotáží sami po účelu vaší návštěvy, někdy ale funguje informační systém směrem ke starostovi. Stalo se, že když jsem se asi po půl hodině fotografování a procházce po obci vrátila k autu, zaparkovaného u OÚ stál u něj dobře vypadající pán, který mi položil stejnou otázku jako ostatní – co zde hledám? Ukázalo se, že ten pán je starosta obce, který již dostal „hlášení“, že nějaká cizí ženská zde chodí a fotografuje. Vidělo se mi to jako velmi sympatické. Svědčí to o zájmu obyvatel o dění v obci a také o sounáležitosti obyvatel a představitelů obce. Při tom nejde jen o malé obce, kde by člověk tuto pozornost spíše očekával, ale výše popsaný případ se udál v obci o více než 1000 obyvatel.

Je samozřejmé, že i letmý pohled ukáže, zda je v obci nějaké přirozené centrum – náves, náměstí, nebo známé soustředěné umístění OÚ, školy a kostela (také hospody), jaký je stav bydlení – individuální RD, bytovky, paneláky a stav budov, stav komunikací a chodníků, zeleň a pod. Vývěsní štíty firem a obchodů, přítomnost a stav většího podniku povědí hodně o zaměstnanosti v obci a podnikatelském duchu. Na tyto otázky je zaměřen i pasport, ale tazatel může klást doplňující dotazy, což ve většině případů vede ke značnému uvolnění atmosféry a větší otevřenosti v rozhovoru.

Vlastní rozhovor

Osnova rozhovoru byla dána dotazy v pasportu. Protože řada z dat již byla vyplněna dříve pomocí veřejně dostupných údajů stávalo se, že si starostové zkopírovali některé tabulky – o stavu nezaměstnanosti, demografickém vývoji obyvatel a pod. Také stav budovy OÚ, kanceláří i sociálního vybavení stejně jako způsob rozhovoru, připravenost představitelů obce a poskytnuté informace poskytují cenný pohled na celkový stav života v obci a organizaci práce samosprávy. Významný je také pohled do budoucnosti – plány investic a záměry dalšího rozvoje obce.

Osobní rozhovor umožňuje rozvinout některé otázky – kupř. „co pokládáte za silnou resp. slabou stránku obce“. Pro mne bylo velmi pozitivní zjištění, že téměř 100% většina zastupitelů obce pokládá za silnou stránku životní prostředí, přírodu apod., a to i v případech, kdy mně jako návštěvníkovi se obec ani její okolí příliš nelíbila. Svědčí to mimo jiné o vztahu k obci, jistém lokal patriotismu, což ale u představitelů obce je pozitivní úkaz. Také snaha o zlepšení vzhledu obce někdy málo nákladnými prostředky – úprava okolí OÚ, návsi apod. o tomto vztahu vypovídá.

Rozbor jednotlivých krajů

V dalším textu jsou uvedeny rozdíly ve vývoji mezi obcemi úspěšnějšími (prosperujícími) a méně úspěšnými (stagnujícími) a případně i jiné zajímavosti jednotlivých krajů, vyplývajících z výpovědí starostů a jiných představitelů obcí o jejich subjektivních starostech

a názorech. Je přihlédnuto k záměrům obcí v nejbližší budoucnosti jak nám byly představiteli obcí sděleny a také v menší míře k subjektivnímu pohledu řešitele – návštěvníka obce.

Disparity dále uvedené jsou výsledkem subjektivního hodnocení a nevstupují proto do hodnotícího modelu, který je vlastním výsledkem řešeného projektu. Mohou ale posloužit jako pomocné při rozhodování o investicích, dotacích a obecně o pomoci obcím, ale zejména mohou ukázat možnosti a vhodnost osobního přístupu.

V **Jihočeském kraji** bylo navštíveno 13 obcí.

Mezi silné stránky patří turismus a přírodní prostředí. Za disparitu, která ale nezávisí na prosperitě obcí lze považovat problémy s pitnou vodou. Jedna z nejlepších obcí má stavební uzávěru v jedné své části a nejhorší obec řešila teprve v roce 2006 přívod pitné vody. Většina obcí plánuje opravy komunikací a náměstí, výstavbu hřišť, tělocvičen u škol a jejich rekonstrukci a podporu bydlení –RD i BJ, kde se ale disparita projevuje v podobě bariér rozvoje z důvodu památek, CHKO Šumava, Natura, nadnárodní biokoridor, ukončení výstavby chat atd.

Za **disparity** lze pokládat: problémy s pitnou vodou (tato disparita nezávisí na prosperitě obce ani na počtu obyvatel), bariéry rozvoje ve výstavbě bydlení, přítomnost zaměstnavatele v obci a počet pracovních míst, využití turistického potenciálu.

V **Jihomoravském kraji** bylo navštíveno 30 obcí.

Nadmořská výška je dosti výraznou disparitou. Mezi 15 lepšími obcemi leží jen 3 v nadmořské výšce větší než 200 m n.m., v horší polovině leží jen 3 obce pod 200 m n.m.

Ve většině obcí poklesla živočišná výroba, ale prakticky se nezměnil rozsah rostlinné výroby (změny jsou v sortimentu). Malé změny se projevují i v druzích pozemků, orná půda se dokonce ve třech obcích v lepší polovině zvýšila. V několika obcích horší poloviny jsou problémy s pitnou vodou – obce mají v plánu výstavbu vodovodu, případně řeší nedostatečnost zdroje. Vodovod mají v plánu i některé obce lepší poloviny. Kanalizace je výraznou disparitou v kraji. Stagnující obce kanalizaci a ČOV buď nemají, nebo jen částečnou, ale velká většina obcí má rekonstrukci, příp. rozšíření kanalizace a ČOV v plánu investic. Omezené možnosti – bariery - rozvoje z hlediska bydlení jsou ovlivněny stavebními uzávěrami (CHKO, plynovod, málo pozemků pro výstavbu, nevyřešené majetkoprávní vztahy). Zajímavá disparita je náves – u stagnujících obcí buď není, nebo je zanedbaná. Nezaměstnanost ve stagnujících obcích souvisí s menším počtem zaměstnavatelů v obcích s nižším počtem pracovních míst. Komunikace a dopravní dostupnost se objevují jako slabá stránka stagnujících obcí.

Disparity mezi obcemi progresivními a stagnujícími jsou: nedostatečný nebo nekvalitní zdroj pitné voda (plán rekonstrukcí, příp. výstavby vodovodu), nadmořská výška, kanalizace, bariéry rozvoje bydlení, stav návsi, zaměstnavatel v obci a místní komunikace.

V **Karlovarském kraji** bylo navštíveno 7 obcí.

Z hlediska „progresivnosti nebo stagnace“ a jsou rozdíly poměrně malé. Všechny obce leží v území bývalých Sudet a patří mezi dosídlenecké obce. Jako slabá stránka je zmiňována struktura obyvatel a stárnutí obyvatel. V obcích a nejbližším okolí je řada možností zaměstnání – zaměstnanost obyvatel patří mezi silné stránky. Z důvodu ochrany nerostného bohatství a minulé i současné těžby jsou v obcích stavební uzávěry, ale i příjmy. V žádné z pasportizovaných obcí nebyla významná rostlinná a živočišná výroba, ale v souladu s celkovým trendem v ČR v části obcí ubylo orné půdy a zvětšily se zatravněné plochy. Všechny obce mají v celku vyhovující kanalizaci a ČOV. Mezi silné stránky patří u všech obcí příroda a ŽP. V rámci plánovaných investic převládají plány na zlepšení vzhledu obcí, investice do bydlení, zkvalitnění MŠ a ZŠ (zateplení, okna), výstavba dětských hřišť apod. Z disparit se vcelku nevýrazně projevuje nadmořská výška – obce progresivní 350 - 450 m n.m., obce stagnující 450 – 500 m n.m. Zajímavou disparitou je délka funkčního období posledního starosty. V progresivních obcích jsou starostové ve funkci od r. 2002 a jeden od r. 1990, ve stagnujících obcích od r. 2006.

Disparity jsou: struktura obyvatel, příjmy z využití nerostného bohatství, nadmořská výška a délka funkce posledního starosty.

V **Královehradeckém kraji** bylo navštíveno 12 obcí.

Nadmořská výška je nižší u obcí prosperujících (220 až 390 m n.m.) a vyšší u obcí neprosperujících (360 až 550 m n.m.). Rostlinná výroba jeví pokles spíše u obcí stagnujících. Nárůst ploch travních porostů se projevuje u všech obcí. Výraznou disparitou je kanalizace (neprosperující obce až na jednu kanalizaci nemají). Rozloha katastrálního pozemku na jednoho obyvatele je větší u obcí horších (může souviset z nadmořskou výškou). Mezi slabé stránky obcí patří nezaměstnanost a problémy s pitnou vodou v závislosti na počtu obyvatel (Většinou se jedná o obce s malým počtem obyvatel). Za problém považují všechny obce zaměstnanost a málo průmyslu a služeb. Plánované investice jsou směřovány do výstavby, dokončení a rekonstrukcí kanalizace a ČOV, do přípravy výstavby bydlení a do volnočasových aktivit (hřiště, multifunkční hala, kulturní památky, muzea). U horších obcí se mnohdy nevyskytuje náves. Komunikace v obcích jsou ve většině vyhovující – nejeví se jako disparita. Stavební uzávěry se vyskytují z důvodů starých důlních děl, obchvat Náchoda, památková zóna.

Disparity jsou: zásobení pitnou vodou v závislosti na počtu obyvatel, nadmořská výška, pokles rostlinné výroby, nepřítomnost kanalizace a ČOV, chybějící náves a stavební uzávěry.

V **Libereckém kraji** bylo navštíveno 9 obcí.

Všechny obce leží v nadmořské výšce od 250 m n.m do 600 m n.m. Projevuje se slabá disparita z hlediska nadmořské výšky mezi prosperujícími obcemi a horšími, horší obce leží ve výšce 480 – 600 m n.m. Pozemky v obcích vykazují výrazný nárůst travnatých ploch a pokles rozlohy orné půdy. Ve většině obcí není kanalizace a ČOV, nebo jen částečná kanalizace. Téměř všechny obce mají kanalizaci v plánu investic. Za silnou stránku považují téměř všechny obce přírodu a dopravní dostupnost, za slabou stránku kanalizaci, pracovní příležitosti a také málo aktivit pro volný čas. V jedné z progresivních obcí mají v plánu dokončení vodovodu v části obce. Nevýrazná disparita je velikost plochy katastrálního území připadajícího na jednoho obyvatele. Progresivní obce mají pozemek na jednoho obyvatele větší, než stagnující. Progresivní obce mají více pracovních míst u zaměstnavatelů v obci, než horší.

Za **disparity** lze považovat: nadmořskou výšku, přítomnost většího zaměstnavatele v obci, velikost pozemku na 1 obyvatele a stav v zásobování pitnou vodou.

V **Moravskoslezském kraji** bylo navštíveno 13 obcí.

Za silnou stránku je považována u progresivních obcí dopravní dostupnost, historie a zaměstnanost a u všech obcí příroda a možnosti turistiky. Výraznou disparitou je kanalizace a ČOV, i když i některé nejlépe prosperující obce kanalizaci nemají a teprve plánují výstavbu. Jediná obec, která nemá školu ji plánuje opět získat.

Disparity jsou: dopravní dostupnost – blízkost větších měst, zaměstnanost – zaměstnavatel v obci, kanalizace a ČOV

V **Olomouckém kraji** bylo navštíveno 16 obcí.

Výrazná disparita je vodovod (není, nebo je plánovaná rekonstrukce) a kanalizace s ČOV. S ohledem na roztroušenost obydlí a geografické podmínky dávají některé obce před ČOV přednost individuelním čističkám. Mezi silné stránky patří příroda a ŽP, za slabé stránky je pokládaná rozloha a počet částí, pasivita obyvatel a nezaměstnanost. Disparitou je také existence příp. stav návsi a komunikace.

Disparity jsou: nadmořská výška s vazbou na živočišnou a rostlinnou výrobu, neexistence vodovodu, kanalizace a ČOV, stav návsi a místních komunikací, rozloha (velikost pozemku na 1 obyvatele) a počet částí

V **Pardubickém kraji** bylo navštíveno 10 obcí.

Disparitou se jeví počet obyvatel (mezi stagnujícími obcemi je většina do 620 obyvatel, obce progresivní z velké většiny přesahují 1500 obyvatel. Projevuje se i velikost pozemku na 1 obyvatele – mezi horšími obcemi s počtem obyvatel 500- 600 jsou největší pozemky. Disparitou je kanalizace a ČOV – stagnující obce kanalizaci nemají nebo plánují dokončení.

Výraznou disparitou je nepřítomnost lékaře v obci. Plánované investice směřují do výstavby RD a přípravy infrastruktury pro výstavbu, dokončení kanalizace, příp. zvětšení kapacity ČOV. U progresivních obcí se projevuje blízkost většího města. Bariérami rozvoje jsou nevyřešené restituce, CHKO, rekreační oblast, nedostatečný zdroj pitné vody. Nadmořská výška se projevuje ve velikosti zátopového území v obci, obce které nemají zátopové území leží ve výšce 440-500 m n.m. Komunikace a dopravní napojení je pokládáno za slabou stránku většinou stagnujících obcí, stejně jako nezaměstnanost.

Disparity jsou: blízkost většího města (s tím souvisí i dopravní napojení), počet obyvatel, velikost pozemku na 1 obyvatele, kanalizace, bariéry rozvoje, velikost zátopového území ve vazbě na nadmořskou výšku, komunikace a nezaměstnanost.

V **Plzeňském kraji** bylo navštíveno 14 obcí.

Výraznou disparitou je beze sporu vodovod, který není, nebo vyžaduje rekonstrukci nebo rozšíření u stagnujících obcí. Všechny mají počet obyvatel pod 800.

Další výraznou disparitou je kanalizace a ČOV, která chybí u nejhorších obcí a je zde zřejmá vazba na „vodovod“ a počet obyvatel. Závažnou disparitou jsou komunikace, náves a chodníky – v horší polovině obcí jsou v plánu. Jedna obec udržuje téměř 100 km komunikací, což vyplývá z velké rozlohy a více částí obce. Výraznou disparitou jsou stavební uzávěry a bariéry rozvoje. Jedná se o NP Šumava, zákaz stavby rekreačních objektů, bariéry v důsledku plynovodu, nedostatek stavebních parcel, památková zóna.

Disparity jsou: vodovod (ve vazbě na počet obyvatel), kanalizace a ČOV, komunikace, chodníky, bariéry rozvoje.

V kraji **Vysočina** bylo navštíveno 11 obcí.

Bez ohledu na „progresivitu“ nebo „stagnaci“ obcí se vyskytuje problém s pitnou vodou – obce plánují výstavbu nebo rozšíření vodovodu a někde jsou problémy s jakosti vody. Téměř všechny obce plánují rekonstrukci nebo rozšíření kanalizace, většinou ve vazbě na plánovanou výstavbu RD a budování potřebné infrastruktury. V některých případech mají nebo plánují biologické rybníky. Mezi silné stránky patří příroda, jaderná elektrárna, případně užitky z JE a udržení školy.Výraznou disparitou jsou stavební uzávěry (JE, nerostné bohatství, památková zóna a bonita půdy). Disparitou je „náves“ – v obcích neúspěšných náves není, nebo není udržovaná. Blízkost většího města se projevuje příznivě u progresivních obcí.

Disparity jsou: vodovod a jakost vody, kanalizace, stavební uzávěry, náves, blízkost většího města.

V **Ústeckém kraji** bylo navštíveno 17 obcí.

S výjimkou dvou progresivních obcí a jedné stagnující leží všechny na území bývalých Sudet. Všechny obce mají kanalizaci (některé částečnou) a většina ČOV, ale cca 2/3 obcí mají v plánu investic dokončení kanalizace, příp. její rekonstrukci. Lepší obce hodlají investovat do bytové výstavby, horší do kanalizace (dokončení, rekonstrukce). Shodně za silnou stránku je považována příroda a dopravní napojení. Za slabou stránku u stagnujících obcí je uváděná nezaměstnanost, komunikace a infrastruktura. Dosti výraznou disparitou je nadmořská výška. Mezi 7 prosperujícími obcemi jen 2 leží nad 200 m n.m. Nadmořská výška stagnujících obcí většinou dosahuje 550 m n.m. Vcelku výraznou disparitou je délka funkčního období posledního starosty (horší kratší dobu) a i celkový počet starostů od r. 1991 (horší více). Na místě bylo zjištěno, že v prosperujících obcích je náves nebo náměstí upravené nebo je mají v plánu vybudovat a v horších obcích většinou náves nebo náměstí není.

Disparity jsou: nadmořská výška, náves nebo náměstí, doba funkce posledního starosty, bariery rozvoje - nevypořádané pozemky.

Ve **Zlínském kraji** bylo navštíveno 11 obcí,

Výraznou disparitou je přítomnost školy. V obcích horší poloviny souboru je jen ve dvou obcích 5letá škola a 2 obce s počtem obyvatel nad 900 nemají školu vůbec. Disparitou mezi progresivními a stagnujícími obcemi je dominantní zaměstnavatel v obci a počet pracovních míst. Napříč obcemi se projevují stavební uzávěry (přivaděč R 49 – Pozděchov, na výstavbu rekreačních objektů – Karolínka, průplav Odra-Dunaj – Kostelany n.M., Natura – Podhradní Lhota). Za silnou stránku je bez výjimky považována příroda, ŽP a turistický potenciál. Kanalizace u horší poloviny obcí buď není, nebo je plánováno její dokončení, příp. rekonstrukce. V stagnujících obcích je dle hodnocení tazatele zanedbaná náves, což zřejmě souvisí se slabou stránkou - malou iniciativou obyvatel. Disparitou jsou komunikace v obcích a výstavba chodníků.

Disparity jsou: škola, zaměstnavatel v obci, kanalizace, obyvatelstvo, komunikace a chodníky, náves.

Shrnutí

Z výše uvedeného přehledu výsledků subjektivního hodnocení vyplývá, že výraznými **disparitami** mezi obcemi prosperujícími a stagnujícími v jednotlivých krajích jsou:

- geografické podmínky související s nadmořskou výškou,
- problémy s pitnou vodou a na ně navazující kanalizace a ČOV,
- bariery rozvoje související s nejrůznějšími okolnostmi – také s nevypořádáním majetku,
- stav komunikací, chodníků a návsí.

Z analýzy subjektivního hodnocení a poznatků z osobních návštěv obcí vyplývá několik **doporučení** pro posuzování požadavků obcí na poskytování finančních prostředků ze strany krajských úřadů i MMR z nejrůznějších programů. Doporučuje se věnovat pozornost zejména:

- rozmístění sídel na katastru obce s ohledem na délky komunikací a vedení inženýrských sítí. V této souvislosti posoudit (zpracovat variantně), který systém ochrany ŽP je pro danou obec vhodnější a ekonomicky výhodnější (kanalizační potrubí nebo septiky, centrální případně oddílová ČOV nebo individuální čističky, biologické rybníky aj.),
- v případech nedostatků v zásobení obcí pitnou vodou věnovat tomuto problému prvořadou pozornost,
- v případech nevyřízeného majetku v obcích ať ze strany státu nebo jiných subjektů být maximálně nápomocen při tomto jednání a podobně postupovat při řešení jiných bariér rozvoje obce,
- vzhledem k tomu, že u některých stagnujících obcí se projevuje jako disparita délka posledního starosty ve funkci (což může souviset s nezkušeností, příp. s nedostatečnými znalostmi v řízení a hospodaření obcí) pořádat školení pro nově zvolené starosty, případně cyklická školení pro všechny starosty při změně legislativy, dotačních programů apod.
- věnovat zvýšenou pozornost způsobu vyhodnocování různých soutěží (kupř.Vesnice roku) a práci mikroregionů,
- z rozhovorů se zástupci obcí jsme se dozvěděli o jejich mnohdy špatných zkušenostech z jednání na vyšších úrovních, z nichž nejvíc připomínkovaná je malá informovanost o obci ze strany představitele vyššího úřadu a malá snaha tuto informovanost zlepšit, kupř. osobní návštěvou v obci nebo alespoň pohledem na mapu, případně internet

Statistická vyhodnocení výsledků průzkumu obcí

Jan Pletnický, Barbara Vojvodíková[1)]

ATACO spol. s r.o.

[1)]barbara.vojvodikova@ataco.cz

Tento příspěvek seznamuje zájemce s projektem "Návrh hodnotícího modelu pro posouzení disparit a metodický postup pro jeho využívání" WD-41-07-1, který je řešen v rámci „Výzkumu pro řešení regionálních disparit" Ministerstva pro místní rozvoj. Cílem projektu je vypracovat soubor disparit a faktorů, které tyto disparity ovlivňují. Tento příspěvek seznamuje s postupem statistické analýzy indikátorů ovlivňující vývoj v obci. Statistická analýza byla prováděna test χ^2 Spearmanovým korelačním koeficientem a Pearsonovým korelačním koeficientem Tento příspěvek obsahuje některé příklady výsledků.

Klíčová slova: statistická analýza, disparity

Úvod

V rámci výzkumného úkolu bylo potřeba pomocí statistických metod analyzovat a vyhodnotit data získaná z průzkumu obcí. Byly tím ověřovány hypotézy stanovené před samotným průzkumem.

Jak uvádí [2], většina statistických analýz zahrnuje porovnání různých vnějších nebo vnitřních impulsů ke zkoumaným objektům (v našem případě k obcím). Číselná hodnota odpovídající tomuto porovnání se nazývá efekt. Tvrzení, že efekt je nulový, je nazýván nulovou hypotézou (H0). Nulová hypotéza je obvykle opakem toho, co chceme výzkumem prokázat. Na druhé straně alternativní hypotéza (Ha) obecně tvrdí, že efekt není nulový.

Při testování hypotézy statistickými metodami, je nutno na začátku práce zformulovat obě dvě hypotézy: nulovou hypotézu a alternativní hypotézu. Alternativní hypotéza přesně vymezuje, situaci, když nulová hypotéza neplatí.

Test nulové hypotézy spočívá v překročení hladiny významnosti p, která byla stanovena jako 5 % pro test $\chi 2$ a 1 % pro Spearmanův korelační koeficient. Což znamená, že výsledek, který bychom mohli za platnosti nulové hypotézy dostat méně než jednou z dvaceti, resp. sto případů, vede k zamítnutí nulové hypotézy.

Test dobré shody $\chi 2$

Při určování pravdivosti hypotéz obvykle potřebujeme potvrdit, zda pozorovaná data neodporují našim předpokladům o použitém matematickém modelu pro popis dané situace. Existují mnohé statistické testy, které mohou být aplikovány jen za předpokladu, že sledovaná data mají rozdělení pravděpodobnosti určitého typu. Běžně se tak setkáváme s požadavkem např. na normální rozdělení souboru dat.

Použití $\chi 2$ testu se používá převážně pro nominální, ordinální a diskrétní znaky, ale lze jej použít i na spojité veličiny, které jsou kategorizovány pomocí intervalů.

Pomocí $\chi 2$ můžeme také testovat shodnost struktury dat, a to nejen pro určování, zda námi sledovaná data odpovídají požadovanému rozložení, ale také zda existuje vztah příčina → důsledek. Například, zda pro obce s úbytkem obyvatel a obce s přírůstkem obyvatel existuje vztah s děním v obci, např. nepřítomnost ordinace lékaře v obci, apod.

Pearsonův korelační koeficient

Pro analýzu dat měl sloužit výpočet Pearsonova korelačního koeficientu. Ten je však možno použít jen za předpokladu normálního rozdělení dat. Pomocí následujícího testu hypotézy o shodnosti struktury lze objektivně posoudit, zda je možno považovat předpoklad normálního rozdělení za splněný.

Byla formulována nulová a alternativní hypotéza:

H_0: soubor dat má normální rozdělení

H_a: soubor dat nemá normálního rozdělení

Soubor dat rozsahu *n* byl rozdělen do *k* intervalů s četnostmi n_j (kde $j = 1, 2, \ldots, k$). Horní meze intervalů označen x_j a dále vypočteny teoretické třídní četnosti za předpokladu, že výběr pochází ze základního souboru s normálním rozdělením.

Pro každé *j* byly vyhledány odpovídající hodnoty distribuční funkce normovaného normálního rozdělení $\phi(u_j)$ a určeny teoretické relativní třídní četnosti $\pi_j = \phi(u_j) - \phi(u_{j-1})$ a teoretická absolutní třídní četnosti $n.\pi_j$. Intervaly, jejichž teoretická absolutní četnost $n.\pi_j \leq 5$ byly sloučeny se sousedními intervaly tak, aby byla splněna podmínka $n.\pi_j > 5$.

Pro redukovaný počet tříd *k°* byly vypočteny výrazy $\frac{(n_j - n\pi_j)^2}{n\pi_j}$, poté hodnota testované statistiky $\chi^2 = \sum_{j=1}^{k^o} \frac{(n_j - n\pi_j)^2}{n\pi_j}$.

Kritický obor pro test normality, na hladině významnosti α, je $\chi^2 > \chi^2_{1-\alpha}(k^o - c - 1)$, kde $\chi^2_{1-\alpha}(k^o - c - 1)$ je $(1 - \alpha)$ kvantil rozdělení χ^2. Pro $n = k° - c - 1$ stupňů volnosti, *c* je počet odhadovaných parametrů. U plně specifikovaného modelu je $c = 0$, ověřujeme-li jen tvar normálního rozdělení (neúplně specifikovaný model), pak je $c = 2$.

Výsledkem testování kvalitativních dat bylo zjištění, že pouze jediný jev splňuje požadavky normálního rozdělení. Proto bylo od zjišťování Pearsonova korelačního koeficientu upuštěno a rozbor se soustředil na zjišťování Spearmanova korelačního koeficientu pro zkoumané jevy.

Test hypotézy o shodnosti struktury

Pro zjištění, zda existuje vztah mezi příčinou a důsledkem byly vypracovány testy rozebírající vztah 84 vybraných kvalitativních ukazatelů o obcích, nazvěme je ukazatele A. Dále byla vybrána skupina 3+1 ukazatelů B (příjmy obce na 1 obyvatele, průměrný přírůstek obyvatel v obci, příjmy obce na 1 obyvatele bez dotací, počet obyvatel v obci).

Prvky ukazatele A byly kategorizovány do 2 a více skupin, podle jejich charakteru.

Prvky ukazatele B byly rozděleny na dvě skupiny (např. podle mediánu).

Data byla uspořádána do kontingenční tabulky. Cílem bylo testovat vliv ukazatelů A na ukazatele B, přičemž nebyly testovány shodné ukazatelé (např. vztah příjmy obce – příjmy obce, apod.), tj. zda rozdíly mohly vzniknout náhodou nebo zda-li jsou významné. Hladinu významnosti α zvolme 0,05.

Byla formulována nulová a alternativní hypotéza:

H_0: ukazatel A nemá vliv na ukazatel B (homogenní struktura)

H_a: ukazatel A má vliv na ukazatel B (nehomogenní struktura)

Nulová hypotéza tedy tvrdila, že procento výskytu dle ukazatele A je v obou skupinách ukazatele B stejné.

Jako příklad jsou zjištěná data zaznamenána v tab. 1. Pro každé políčko v této tabulce najdeme tzv. *očekávanou četnost*. Tj. četnost, kterou bychom měli očekávat, kdyby nulová hypotéza platila (viz tab. 2).

Tab. 1: Zjištěné četnosti

Četnost	Průměrný roční přírůstek obyvatel v obci (ukazatel B)					
Dojížďkový čas do krajského města (ukazatel A)	do 2,4		2,4 a více		Celkový počet	
6 až 44 minut	25	31%	55	69%	80	100%
více než 44 minut	55	66%	28	34%	83	100%
Celkový počet	80	49%	83	51%	163	100%

Tab. 2: Očekávané četnosti

Očekávané četnosti	Průměrný roční přírůstek obyvatel v obci					
Dojížďkový čas do krajského města	do 2,4		2,4 a více		Celkový počet	
6 až 44 minut	39,26	49%	40,73	51%	80	100%
více než 44 minut	40,73	49%	42,26	51%	83	100%
Celkový počet	80	49%	83	51%	163	100%

Hodnota statistiky χ^2 podle obecného vzorce $\chi^2 = \sum \frac{(p-o)^2}{o}$, kde *p* je *pozorovaná četnost* a *o* je *očekávaná četnost*, pak vyšla $\chi^2 = 19{,}98$. Vypočtená testová statistika χ^2 byla porovnána s kritickou hodnotou, kterou je kvantil $\chi^2_{1-\alpha}(df)$ rozdělení χ^2 o *df* stupních volnosti, kde *df* = (*počet řádků* – 1).(*počet sloupců* – 1). Hodnotu najdeme v tabulkách nebo pomocí aplikace např. MS Excel s funkcí CHIINV(hladinu významnosti; stupňů volnosti). $\chi^2_{1-\alpha}(df) = 3{,}84 < \chi^2 = 19{,}98$.

Na hladině významnosti α = 0,05 tedy platí alternativní hypotéza a doba dojížďky do krajského města ovlivňuje průměrný roční přírůstek obyvatel v obci.

Mezi další zjištěné skutečnosti patří souvislosti *průměrného ročního přírůstku obyvatel v obci* s jevy: *dojížďkový čas do okresního města*, *vzdálenost silnice 1.třídy od obce*, *rozdíl nadmořské výšky obce vůči krajskému průměru* a *podílu rolníků (rok 2006)*. Dále byla nalezena souvislost mezi *celkovými příjmy obce na obyvatele (bez dotací)* a *velikostí katastru obce* a také *podílem vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 2001*.

Spearmanův korelační koeficient

Spearmanův korelační koeficient je založen na pořadí jedinců uspořádaných podle velikosti vzhledem ke dvěma sledovaným veličinám. Každému jedinci se přiřadí dvojice pořadí *Q* (pořadí podle první veličiny *X*) a *R* (pořadí podle druhé veličiny *Y*). Rozdělení kvantitativních dat neovlivňuje výsledek.

Jak uvádí [2], v případě, že by s rostoucími hodnotami *X* vzrůstaly i hodnoty *Y*, byla by zřejmě pořadí obou veličin shodná, tj. *Q* = *R* pro každého jedince. Jestliže s rostoucími hodnotami *X* klesají hodnoty *Y*, jsou pořadí obou veličin právě opačná. Při nezávislosti jsou pořadí zcela náhodně přeházená. Pro *n* pozorovaných dvojic ve výběru se Spearmanův korelační koeficient (r_s) počítá pomocí diferencí pořadí $d_i = Q_i - R_i$ jako

$$r_s = 1 - \frac{6\sum_{i=1}^{n} d_i^2}{n\left(n^2 - 1\right)}$$

Při shodném pořadí dosahuje koeficient r_S maximální hodnoty 1, při opačném pořadí minimální hodnoty -1. V ostatních případech je – 1 < r_s < + 1. Hodnoty korelačního koeficientu blízké nule naznačují, že pořadí jsou náhodně přeházená, a mezi sledovanými veličinami tedy není závislost.

Při platnosti nulové hypotézy o nezávislosti obou veličin jsou odchylky Spearmanova korelačního koeficientu od nuly jen náhodné. Když tedy absolutní hodnota Spearmanova korelačního koeficientu $|r_S|$ překročí 1% kritickou hodnotu, zamítá se nulová hypotéza o nezávislosti na příslušné hladině významnosti.

Kritické hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu [1] oboustrannou alternativu určíme tabulkově nebo se pro $n \geq 40$ vypočítají pomocí standardního normálního rozdělení (se střední hodnotou nula) a rozptylu $\frac{1}{n-1}$, tudíž $\frac{r_{s\left(1-\frac{\alpha}{2}\right)}}{n-1}$. Jestliže tedy vyjde

$\left|r_s\right| \geq \frac{r_{s\left(1-\frac{\alpha}{2}\right)}}{n-1}$, zamítáme nulovou hypotézu ve prospěch alternativy na zvolené hladině významnosti α.

Jako při každém statistickém rozboru je nutné zobrazit data v grafu pro lepší přehled o testovaných veličinách

Byly formulovány nulové a alternativní hypotézy:

H_0: znak X a Y spolu nesouvisí

H_a: znak X a Y spolu souvisí

Mezi prokázané výsledky patří např. souvislost mezi *celkovými příjmy na 1 obyvatele* a *podílem vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 1991* (obr. 1), podobně je tomu u *celkových příjmů na obyvatele bez dotací* (obr. 2)

Obr. 1: Graf pořadové korelace Celkové příjmy na 1 obyvatele (znak X) a Podíl vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 1991 (znak Y); r_s = -0,604

Obr. 2: Graf pořadové korelace Celkové příjmy na 1 obyvatele bez dotací (znak X) a podíl vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 1991 (znak Y); r_s = -0,558

Mezi další zajímavá zjištění patří například, že čím byl vyšší *dojížďkový čas do krajského města*, tím byla nižší *průměrná migrace do obce vzhledem k migraci v okrese* (obr. 3).

Obr. 3: Graf pořadové korelace Průměrná migrace do obce vzhledem k migraci v okrese v letech (1993-2006) (znak X) a Dojížďkový čas do krajského města (znak Y); r_s = -0,475

U obcí s větší vyjížďkou do zaměstnání v roce 1991 došlo ke stagnaci nebo k mírnému snížení vyjížděk mezi roky 1991 a 2001, zatímco obce s nízkou vyjížďkou za zaměstnáním zaznamenaly nárůst vyjíždějících ekonomicky aktivních obyvatel (obr. 4).

Podíl vyjíždějících také klesá s rostoucí dobou dojezdu do krajského nebo okresního města.

Obr. 4: Graf pořadové korelace Podíl vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 1991 (znak X) a Rozdíl vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 91 a 01 (znak Y); r_s = -0,754

Vycházíme-li z *Počtu obyvatel v roce 2006*, test odhalil silnou korelaci se *Změnou počtu podnikajících - fyzických osob v letech 1997-2006*, patrná z obr. 5. S počtem obyvatel rostl počet podnikajících fyzických osob.

Obr. 5: Graf pořadové korelace Počet obyvatel v roce 2006 (znak X) a Změna počtu podnikajících - fyzických osob v letech 1997-2006 (znak Y); r_s = 0,695

Závěr

Tato analýza se stala základem pro zpracováni zadání pro hodnotící model jak je pospáno v příspěvku Vyhodnocení provedené analýzy vybraných indikátorů a příprava hodnotícího modelu

Literatura

[1] Answers Corporation: *Critical Values for Spearman's Rank Correlation Coefficient* [online]. [cit. 2009-01-20], URL <http://www.answers.com/topic/critical-values-for-spearman-s-rank-correlation-coefficient>

[2] Zvárová, J.: *Biomedicínská statistika I. Základy statistiky pro biomedicínské obory*. Praha: karolinum 2003. 236 s. ISBN 80-246-0763-8.

Vyhodnocení provedené analýzy vybraných indikátorů a příprava hodnotícího modelu

Barbara Vojvodíková

ATACO spol. s r.o., Ostrava

barbara.vojvodikova@ataco.cz

Tento příspěvek seznamuje zájemce s postupem a dosaženými výsledky dílčího cíle 4, řešeného projektu "Návrh hodnotícího modelu pro posouzení disparit a metodický postup pro jeho využívání" WD-41-07-1, který je součástí „Výzkumu pro řešení regionálních disparit" Ministerstva pro místní rozvoj. Cílem projektu je vypracovat soubor disparit a faktorů, které tyto disparity ovlivňují. Tento příspěvek seznamuje s postupem dílčího cíle, jehož úkolem bylo vyhodnocení provedené statistické analýzy, příprava zadání pro model a určení vah jednotlivých indikátorů, které do analýzy vstoupily.

Klíčová slova: hodnotící model, disparita, indikátory, obce

Úvod

Ve vazbě na již dříve zmíněnou strategii – soustředění se na přírůstky obyvatel a ekonomickou situaci obcí - proběhlo vyhodnocení pro dvě vlastnosti a to průměrný přírůstek obyvatel a příjmy celkové na jednoho obyvatele v průměru. Tato vlastnost byla posléze upřesněna na průměrné celkové příjmy po odečtení dotací přepočtené na jednoho obyvatele.

Postup výpočtu **průměrného přírůstku obyvatel**. Pro časovou řadu od roku 1993 do roku 2007 byly sečteny přírůstky v obci a poděleny počtem let.

Výpočet průměrného celkového příjmu na obyvatele pro časovou řadu od roku 1997 byly **celkové příjmy obce přepočtené na 1 obyvatele** a to pro roky 1997-2007 a vypočtená jejich průměrná hodnota. (Vzhledem ke změně rozpočtových pravidel obcí nebylo možno použít data před rokem 1997)

Výpočet průměrného příjmu po odečtení dotací na obyvatele pro časovou řadu od roku 1997 byly **celkové příjmy obce po odečtení dotací přepočtené na 1 obyvatele** a to pro roky 1997-2007 a vypočtená jejich průměrná hodnota.

1 Vyhodnocení pro průměrný přírůstek obyvatel

Celé vyhodnocení bylo provedeno pomocí Spearmanova korelačního koeficientu (38 indikátorů),a chí kvadrát testu (84 indikátorů).

Vyhodnocením prošlo 14 indikátorů, přičemž u čtyřech je hodnota závislosti větší než 5 procent.. Čtyři indikátory mají závislost přímou a devět indikátorů nepřímou. Jako zajímavost je možno zmínit vyhodnocení dojmu obce, kterým působila na tazatele. Zde byla potvrzena závislost, že obce s většími přírůstky obyvatel dělají také lepší dojem.

Vazba na některých z indikátorů pro Průměrný přírůstek obyvatel , která byly zjištěna Spearmanovým korelačním koeficiente, je uveden v tab. 1

Tab. 1 – Přehled indikátorů s vazbou vyhodnocenou Spearmanovým korelačním koeficientem alfa=0,01 a zároveň s vyhodnocenou vazbou v rámci testu Chí kvadrát

indikátor	hodnota korel. koef.	test chí kvadrát
Podíl vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 2001 (v %)	0.244	2,32
Dojížďkový čas do krajského města (v minutách)	-0.451	0
Hustota osídlení obyvatel / plocha obce	0.317	0,04
Velikost katastru 2006	-0.242	7,1
Obyvatele na plochu bez lesa_2006	0.212	0,98
Podíl obyvatel se základním vzděláním 2001	-0.217	3,43
Vzdálenost od okresního města v km	-0.400	0,2
Změna počtu FO 2006-1997	0.210	5,03
Podíl rolníků v roce 2006 na celkovém počtu podnikatelských subjektů	-0.247	0,61

Indikátory byly rozděleny do několika skupin, přičemž byl na základě subjektivní- „ ruční analýzy“ – (viz příspěvek Několik poznatků a doporučení ze subjektivního hodnocení disparit a jiných problémů obcí o 500 – 3000 obyvatel v České republice v tomto sborníku)

- vložen ještě indikátor pitná voda a vodovod jako významný faktor ovlivňující rozvoj obce.

Tab. 2. Rozdělení indikátorů pro průměrný přírůstek obyvatel do skupin

skupina	indikátory
1. skupina vzdáleností a polohy	Dojížďkový čas do krajského města
	Dojížďkový čas do okresního města v km
	Vzdálenost silnice 1.třídy od obce
	Nadmořská výška rozdíl proti krajům
	Průměrná hodnota znečištění 1993-2006
2. hustota a struktura pozemků	Hustota obyvatel (obyv./ km2)
	Hustota obyvatel na plochu po odečtení lesní půdy
	Velikost katastru
3. Infrastruktura a prostředí v obci	Pitná voda, vodovod
4. obyvatelé	Podíl vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 2001 (v %)
	Podíl základního vzdělání – 2001
	Suma základního a bez vzdělání v roce 2001
5. Podnikání	Změna počtu FO 2006-1997
	Podíl rolníků na celkovém počtu podnikatelských subjektů v roce 2006
	Podíl rolníků na celkovém počtu podnikatelských subjektů v roce 1993

2 Vyhodnocení ekonomických vlastností

2.1 Průměrné celkové příjmy obce na obyvatele

Průměrné celkové příjmyobce na obyvatele byly opět posouzeny testem chi-kvadrát a Spearmanovým korelačním koeficientem

Byla zjištěna závislost (chí kvadrát do 5%) u 33 indikátorů.

Téměř 100 % závislost prokázalo celkem 9 indikátorů. Z toho 3 jsou součástí celkových příjmů na obyvatele - Daňové příjmy / obyvatele, Nedaňové příjmy / obyvatele, Dotace na obyvatele.

Další dva přímo s výší příjmu souvisí a to jsou Kapitálové výdaje na obyvatel, Aktiva na obyvatele.

Další dva indikátory a to Čistírna odpadních vod a dokládají, že bohatší obce mají možnosti budovat takto nákladné investice. Na druhou stranu výše jejich příjmů je silně ovlivněna dotacemi. Tento fakt byl později zohledněn.

Podíl vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu v roce 2001 (v %) a 1991 svorně prokázal nepřímou závislost, což znamená, že čím větší je procento vyjíždějících tím se jedná o obec chudší. Tento fakt by v případě dalšího průzkumu potřeboval detailněji prozkoumat o jakou dojezdovou vzdálenost se jedná.

Indikátor - podíl rolníků 1993 na celku. Jeho výsledky informují o tom, pokud je významný podíl samostatně hospodařících rolníků na podnikatelských subjektech jedná se o obce s nižšími příjmy. A pro starosty obcí by tento výsledek mohl být signálem potřeby podpory malého a středního podnikání v obci.

Další skupinu tvoří indikátory s pravděpodobností rozdělení 0,1-1%

Indikátor Cizí zdroje na obyvatele souvisí s majetkem obce a způsobem jeho nabytí. Výsledek může být taky interpretován tak, že obce s většími příjmy se také více zadlužují.

Z hlediska obyvatel byla zjištěna závislost: čím více měla obec obyvatel, a to i v minulosti (roky 1981, 1991 (dokonce i 1971 - závislost 97%), tím měla větší příjmy na obyvatele. Pro rok 2007 byla závislost 97,6 Také bylo zjištěna silná závislost mezi počtem ekonomicky aktivních obyvatel a příjmy. Je tedy zřejmé, že počet obyvatel hraje významnou roli což potvrzuje potřebnost vyhodnocení, které indikátory ovlivňují přírůstky obyvatel.

Z hlediska disparit je možné považovat za zajímavý vztah ke škole.

Je vidět, že obce s většími příjmy mají spíše devítileté školy a naopak obce s nižšími příjmy mají buď školy pětileté nebo nemají školy vůbec, případně byly zrušeny.

Za zajímavý je možno považovat indikátor Možnost ubytování. Je otázkou jestli jsou obce bohatší protože mají možnost ubytování nebo mají možnost ubytování protože jsou bohatší.

Další skupinou indikátorů jsou indikátory se závislostí 95-98,9%

Zajímavou dvojicí indikátorů jsou Brownfields a Staré ekologické zátěže V obou případech jsou paradoxně na tom příjmově lépe obce, které toto zatížení mají – kdyby se zkoumala vazba na příjmy očištěné od dotací tak se závislost ztrácí. Je tedy nepochybné, že je zde silná vazba na dotace – pravděpodobně čerpané na regeneraci, nebo na pasportizaci.

Indikátor Velikost katastru prokázal závislost přímou, tj. čím větší katastr, tím větší příjmy.

Dalším indikátorem je Počet zaměstnanců u velkého zaměstnavatele – ze kterého vyplývá, že obce, které mají na svém území významného dominantního zaměstnavatele jsou z hlediska celkových příjmů na tom lépe.

Indikátor Lékařská péče – praktický lékař Z vyhodnocení lze konstatovat, že největší rozdíl vykázala hodnota – v obci nikdy lékařská praxe nebyla. Zde jsou většinou zastoupeny obce s nižšími příjmy na obyvatele.

Indikátor Počet zastupitelů je spíše zajímavý a ve výsledku říká, že při větším počtu zastupitelů jsou více zastoupeny obce s většími příjmy.

Indikátor Rozdíl 2005 od průměru znečištění lze interpretovat tak, že obce, které mají lepší životní prostředí jsou většinou obce s nižšími příjmy.

Indikátor rozdílu podílu osob nad 60 let v roce 2007 a v roce 1991 byl vyhodnocen tak, že obce s menšími příjmy mají spíše tendenci k poklesu podílu osob nad 60 let.

Dalším idikátorem je Kanalizace a to jak vyjádřena verbálně tak vyjádřena bodově - stejný systém jako u ČOV

Platí stejná závislost jako u ČOV – obce s vyššími příjmy mají s větší pravděpodobností ČOV a kanalizaci.

Tyto skupiny indikátorů prokázaly zcela zřetelně správnost analýzy – protože výsledky jsou logické. Nicméně z hlediska cílů modelu kde je nutno na jedné straně určit rozdíly, které indikují nějaký problém a zároveň říct, které obce potřebují pomoc.je obtížně zobecnitelné, protože v celkových příjmech se objevují dotace a dotace jsou použity například pro výstavbu ČOV.

V Spearmanově korelačním koeficientu je parná velmi silná vazba na dotace. Proto se výpočet závislosti celkových příjmů na obyvatele stal pro model nepoužitelný. Proto bylo rozhodnuto provést analýzu pro příjmy očištěné od dotací.

2.2 Průměrné Celkové příjmy obcí bez dotací na obyvatele

Dalším krokem byl výpočet průměrných příjmů bez dotací přepočteno na jednoho obyvatele.

Výpočet hodnoty byl proveden podobně jako u průměrných celkových příjmů.

Bylo identifikováno 19 indikátorů, které prokázaly závislost.

Z těchto indikátorů 7 indikátorů jsou ekonomické povahy a ve vazbě na průměrné příjmy nepředstavují disparitu, spíše se jedná o potvrzení funkčnosti analýzy. Jsou to Celkové příjmy na obyvatele, Daňové příjmy / obyvatele, Dotace na obyvatele, Nedaňové příjmy / obyvatele, Aktiva na obyvatele,Cizí zdroje, / obyv., Kapitálové výdaje na obyvatele. Přičemž cizí zdroje a kapitálové výdaje by v případě pokračování výzkumu vyžadovaly podrobnější analýzu.

Bylo provedeno rozdělení indikátorů do stejných skupin jako pro část týkající se obyvatel.

Tab 3 – Rozdělení ekonomických indikátorů do skupin

Skupina	**Indikátory**
1. Skupina vzdáleností a polohy	--- žádné indikátory ---
2. Hustota a struktura pozemků	obyvatele na plochu bez lesa a půdy
	velikost katastru 2006
3. Infrastruktura a prostředí v obci	Čistírna odpadních vod
	ČOV bodovaná
4. Obyvatelé	Podíl vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 1991 (v %)
	Podíl vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 2001 (v %)
	Rozdíl vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 91 a 01 (v %)
	Lékařská péče - lékařská praxe
5. Podnikání	podíl rolníků 1993 na celku

6. Samospráva	OBNOVA_VESNICE

Z hlediska polohy nebyl zaznamenán žádný indikátor ani jedním z vyhodnocení

Z hlediska hustoty a struktury pozemků bylo vyhodnoceno, že obce s větším katastrem mají také větší příjmy, na druhou stranu obce s vysokou hustotou obyvatel v obydleném území mají příjmy nižší.

Indikátor čistírna odpadních vod potvrdila logický závěr, že pokud je obec bohatší může si dovolit budovat kanalizaci a ČOV, ale nelze bez újmy na přesnosti říci, že když má obec více peněz může budovat ČOV a naopak, když je chudší tak nemůže.

Z pohledu počtu vyjíždějících je sice závislost vyhodnocena jako významná, ale její závislost klesá – pokles mezi roky 1991 a 2001 byl zaznamenán oběma analýzami. Vzhledem k dostupnosti dat by vyjížďky v roce 1991 nemohly být použity.

Rozdělení obcí s lékařskou péčí. Ze dvou řádků, které popisují změnu stavu je větší odchod lékaře z obce, častější u obcí s vyššími příjmy. Naopak přivést nově lékaře do obce se podařili spíše příjmově slabším obcím (tab. 5.21). Z hlediska použití v modelu se jeví tento indikátor jako nepoužitelný.

Podíl rolníků ukázal závislost pouze pro rok 1993 u obou vyhodnocení, v roce 2006 jen u Spearmana a to slabší.

Program obnovy vesnice nebo venkova byl relativně málo detailně podchycen v pasportu a proto ho nelze použít v modelu.

2.3 Závěr k ekonomickému hodnocení

Bylo provedeno vyhodnocení 163 obcí podle navrženého postupu a porovnáno s ekonomickými indikátory. Toto porovnání vyšlo pro celkové příjmy na obyvatele nepřesvědčivě. Naopak pro celkové příjmy bez dotací na obyvatel byla závislost potvrzena Hlavní příčinou této disproporce je problém dotací. Dotace tvoří významný prvek ve struktuře rozpočtu, ale jejich získání je silně vázáno na aktivitu představitelů samospráv.

Cílem tohoto projektu je vytvořit software, který by byl nápomocen při rozdělování dotací tím, že obce klasifikuje dle potřebnosti. Na základě rozboru jednotlivých indikátorů ve vazbě na příjmy obce, který je uveden výše, by zařazení ekonomických indikátorů mohlo vést k výraznému znevýhodnění obcí, které projevily snahu a případně i odvahu a tím získaly například dotace na kanalizaci.

Vzhledem k tomuto závěru bylo rozhodnuto ekonomickou část z hodnotícího modelu disparit vynechat.

3 Zadání pro model

Postup přípravy:

- podklady pro výpočet hodnoty pomocných bodů pro indikátory, které vstupují do hodnocení pro část obyvatelstvo,

- stanovení vah pro indikátory, které vstupují do hodnocení pro část obyvatelstvo,

V jednotlivých skupinách indikátorů byly vybrány ty indikátory, které lze reálně použít pro výpočet v modelu. Omezením může být jednak nedostatek dat v souboru 163 obcí nebo požadavek na příliš mnoho údajů ze strany uživatele.

Pro stanovení pomocných bodů jsme použili metody použité ÚRS [3] . Metody decilace a to rozdělení do decilů a přiřazení pomocných bodů, přičemž 1 bod znamená žádný problém, 10 bodů velký problém. Body byly přiřazovány podle toho, zdali je závislost kladná nebo záporná – podle chí kvadrátu – ověřeno Spearmanovým koeficientem.

Pomocné body se dále násobí vahou.

Vzorec:

$I_{obyvatelstvo} = (B_{DCK} * 0,28 + B_{DVO} * 0,22 + B_{VS1} * 0,2 + B_{RPS}*0,15 + (B_{VEA} - 4,0 * A_{DZ}) * 0,1 + B_{NVR} * 0,03 + B_{VKT} * 0,02) * 100$

kde:

- $I_{Obyvatelstvo}$ je integrovaný indikátor – obyvatelstvo
- B_{DCK} je bodové ohodnocení za dojížďkový čas do krajského města
- B_{DVO} je bodové ohodnocení za dojížďkovou vzdálenost do okresního města
- B_{VS1} je bodové ohodnocení za vzdálenost silnice 1.třídy od obce
- B_{RPS} je bodové ohodnocení za podíl rolníků na celkovém počtu podnikatelských subjektů v roce 2006
- B_{VEA} je bodové ohodnocení za podíl vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 2001
- A_{DZ} je korekce na dominantního zaměstnavatele, která nabývá hodnoty 1, právě když B_{VEA} je >= 9 a největší zaměstnavatel v obci má 100 a více zaměstnanců, jinak je její hodnota rovna 0
- B_{NVR} je bodové ohodnocení za nadmořskou výšku
- a B_{VKT} je bodové ohodnocení za velikost katastru

3 Stanovení váhy

Stanovení váhy jednotlivých indikátorů. – Součet vah vždy musí být 1

Vzhledem k tomu, že je jednoznačně patrná rozdílná závislost jednotlivých indikátorů (viz obr. 1) byla zamítnuta metoda pořadí případně párového srovnání a byla použita metoda bodovací konkrétně Metfesselova alokace 100 bodů [4] - důležitost kritéria se ohodnotí počtem bodů, přičemž součet všech bodů musí být roven 100 bodů.

Obr. 1 - Závislosti podle testu χ^2

První tři zleva mají prokazatelně nejsilnější závislost a byla jim proto přiřazeno 70 bodů (průměr 23,3 bodů na jeden indikátor). Indikátoru počet rolníků bylo přiřazeno 15 bodů a počtu vyjíždějících 10. Zbylých 5 bodů bylo rozděleno mezi nadmořskou výšku a velikost katastru, protože jejich prokázaná závislost byla slabá. Výsledně byly váhy rozděleny – viz tabulka 4.

Tab. 4 - Rozdělení vah

Indikátory	Hodnota chí kvadrát	Body	Výsledné body	Váhy
Dojížďkový čas do krajského města (v minutách)	0.00	70	28	0,28
Dojížďkový čas do okresního města km	0.20		22	0,22
Vzdálenost silnice 1.třídy od obce	0.22		20	0,2
Nadmořská výška rozdíl	5.01	5	3	0,03
Velikost katastru	7.10		2	0,02
Podíl vyjíždějících na ekonomicky aktivním obyvatelstvu 2001 (v %)	2.32	10	10	0,1
Podíl rolníků na celkové počtu podnikatelských subjektů 2006	0.61	15	15	0,15
SUMA			100	1

Závěr

Integrovaný indikátor byl pro jednotlivé obce vypočten a byl porovnány kumulovaným ukazatelem obyvatelstvo.

Bylo zjištěno, že indikátor Počet vyjíždějících vykazuje problém, protože závislost byla čím méně vyjíždějících tím horší – což ovšem v reálu neplatí v případě velkého dominantního zaměstnavatele. (Závislost potvrzena také Spearmanovým korelačním koeficientem) Problém se podařilo odstranit viz vzorec

Pro stanovení hraničních hodnot byl použit stejný princip jako u seřazování ukazatelů tj. prakticky rozdělení na ¼ - čtvrtina obcí s nejnižší hodnotou integrovaného indikátoru Obyvatelstvo jsou z hlediska disparit bezproblémové, čtvrtina obcí s nejvyšší hodnotou jsou obce s problémy z hlediska disparit

Literatura

[1] Říha, J.: *Životní prostředí 60 : vliv investic na životní prostředí - proces EIA* - Vyd. 4. přeprac.. - Praha: Vydavatelství ČVUT, 2000 - 175 s. : il. ISBN 80-01-02131-9

[2] Tuleja, P.: *Možnosti měření regionálních disparit nový pohled*,. Šilheřovice 2008

[3] URS Praha a.s.: *Stanovení indikátoru pro hodnocení přiznání podpory bydlení obcí*, prosinec 2007

[4] Žák, J.: *Vývoj metody a systému na podporu rozhodování ve financování dopravní obslužnosti státu a regionů* - Projekt 1F44E/081/410, prosinec 2004

Implementace hodnotícího modelu disparit jako softwarového nástroje

Martin Vojvodík

ATACO spol. s r.o.

martin.vojvodik@ataco.cz

Aby byl hodnotící model disparit použitelný pro zástupce obcí a krajů, musí být nejen ve formě postupu hodnocení, ale musí být také k dizpozici ve formě jednoduše ovládatelného nástroje. Tento článek popisuje postup při přípravě takového nástroje, popisuje požadavky, které na něj byly kladeny a zdůvodňuje použité metody. Článek dále ukazuje použití nástroje, jeho vzhled, postup při zadávání vstupů a výstupy. V závěru článku jsou popsány možnosti řešení pro část modelu, která má uživateli poskytnout informaci o podobných obcích v databázi obcí, které byly zpracovány v průběhu řešení projektu.

Klíčová slova: hodnotící model, regionální disparity, softwarový nástroj

Úvod

Lze vymyslet řadu metod a návodů, které mohou usnadnit práci při rozhodování o správě obce či podpoře obcí na krajské úrovni. Metoda sama ale nemusí stačit. Starostové obcí a krajští úředníci reprezentují širokou škálu lidí a to povětšinou velmi vytížených. Jen málokdo z nich by byl ochoten sám si připravit výpočet na základě popsané metodiky. Proto považujeme za potřebné, aby k metodě, v našem případě hodnotícímu modelu disparit byl k dispozici nástroj, který umožní svému uživateli jednoduše metodu aplikovat bez nutnosti studia jejího detailního fungování. Pro hodnotící model disparit byl připraven počítačový program, který na základě vstupů uživatele provede výpočet a uživateli předloží již zpracované výsledky.

Požadavky na nástroj

Funkční požadavky

Základním funkčním požadavkem na nástroj je implementace zadaného výpočetního modelu. Tento model je popsán v článku *Vyhodnocení provedené analýzy vybraných indikátorů a příprava hodnotícího modelu*. Dále jsou na nástroj kladeny tyto funkční požadavky:

- umožnit načtení vstupních údajů od uživatele:
  - název obce, kraj
  - počet obyvatel
  - počet ekonomicky aktivních obyvatel 2001*
  - počet nezaměstnaných v obci 2001*
  - počet vyjíždějících (bez žáků a studentů) 2001*
  - průměrná nadmořská výška
  - dojížďkový čas do krajského města
  - dojížďková vzdálenost od okresního města

* *data ze Sčítání lidu, domů a bytů 2001*

    - vzdálenost od silnice 1. třídy nebo lepší
    - počet podnikatelských subjektů v roce 2006
    - počet samostatně hospodařících rolníků v roce 2006
    - počet zaměstnanců největšího zaměstnavatele v obci
    - napojení na dálkový vodovod
- provést kontrolu úplnosti vstupních údajů (všechny údaje jsou povinné)
    - provést základní kontrolu správnosti vstupních údajů:
    - počet obyvatel > 0
    - počet nezaměstnaných 2001 <= počet ekonomicky aktivních 2001
    - počet vyjíždějících 2001 <= počet ekonomicky aktivních 2001
    - velikost katastru > 0
    - počet rolníků 2006 <= počet podnikatelských subjektů 2006
    - pokud je počet obyvatel < 500 nebo > 3000, upozornit uživatele na to, že model je určen pro obce od 500 do 3000 obyvatel
- zobrazit výstupy modelu:
    - název obce, kraj
    - číselná hodnota integrovaného indikátoru Obyvatelstvo
    - slovní popis integrovaného indikátoru Obyvatelstvo (viz tab. 1)
    - slovní popis dílčích indikátorů
    - číselná hodnota dílčích indikátorů
    - přehled podobných obcí (název, okres, kraj, počet obyvatel, velikost katastru, hodnota integrovaného indikátoru Obyvatelstvo)
- umožnit uložit zadaná vstupní data do souboru
- umožnit načíst vstupní data ze souboru
- umožnit uložit výstup do souboru
- umožnit umístit výstup do schránky operačního systému (copy&paste)

Tab. 1: Slovní popis výsledků modelu

Výsledek	**Popis**
$I_{Obyvatelstvo}$ >= 700	Obec podle zadaných údajů je z hlediska disparit znevýhodněna a má nebo může mít problém s přírůstky obyvatel a tím s demografickou strukturou.
$I_{Obyvatelstvo}$ <= 400	Obec patří do skupiny obcí, které z hlediska disparit by neměly mít problémy s přírůstkem obyvatel.
B_{DCK} >= 9	Obec je znevýhodněna z hlediska polohy v kraji.
B_{DVO} >= 9	Obec je znevýhodněna z hlediska polohy.
B_{S1T} >= 9	Obec je znevýhodněna z hlediska dopravní dostupnosti.
B_{NVR} >= 9	Obec leží ve vyšší nadmořské výšce, než je krajský průměr.
B_{VKT} >= 9	Obec obsluhuje velké katastrální území, což může působit problémy s obslužností, inženýrskými sítěmi apod.
$B_{VEA} – 4*A_{DZ}$ >= 9	Obec je znevýhodněna polohou v oblasti s malými možnostmi zaměstnání a sama na svém území nemá významného zaměstnavatele.
B_{RPS} >= 9	Obec má velký podíl samostatně hospodařících rolníků na

	celkovém počtu podnikatelských subjektů.
obec nemá napojení na dálkový vodovod	Obec může mít potenciální problémy s dostatečným zásobováním pitnou vodou. Této oblasti je třeba věnovat zvláštní pozornost.

Nefunkční požadavky

Kromě požadavků na konkrétní funkce nástroje existují také požadavky, které s funkcí nástroje přímo nesouvisí, ale přesto ovlivňují rozhodování při vývoji nástroje a i jeho výslednou podobu.

Byly určeny tyto nefunkční požadavky:

- možnost distribuce na CD
- snadná instalace
- snadná obsluha
- nízká HW a SW náročnost

Architektura nástroje

Aby byla splněna podmínka snadné instalace a nízlé HW a SW náročnosti, bylo zvoleno řešení bez databázového systému. Data, se kterými model pracuje mají jednoduchou strukturu (obr. 1) a malý objem. Navíc jsou tato data statická a při používání modelu nedochází k jejich zápisu.

Obr. 1: Struktura dat pro model

Pro vlastní program byla zvolena forma přímo spustitelného souboru platformy Microsoft Windows. K vývoji programu bylo použito prostředí Borland Delphi 5. Toto řešení, v kombinaci s bezdatabázovým provozem, nevyžaduje přítomnost žádných dalších knihoven, a zároveň umožňuje snadný a rychlý návrh grafického uživatelského prostředí. Výslednou architekturu ukazuje obr. 2.

Obr. 2: Fyzická [illegible]ra programu

Uživatelské prostředí programu

Uživatelské prostředí bylo navrženo pro snadnou obsluhu a přehlednost. Byla zvolena podoba „wizardu“, kde jednotlivé sekvenční kroky jsou prováděny na speciálních kartách, mezi kterými se lze přepínat dopředu a zpět. Při přechodu na novou kartu se provedou testy a operace nezbytné pro její zobrazení. Program obsahuje karty Úvod, Vstupní data 1, Vstupní data 2, Vstupní data 3, Kontrola vstupních dat a Výstup modelu. Příklad karty ukazuje obrázek 3.

Obr. 3: Ukázka karty Vstupní data 1 pro obec Oskava

Výběr podobných obcí

Jedním z výstupů modelu je nalezení obcí s podobnými vlastnostmi, jako má aktuálně posuzovaná obec, mezi obcemi v databázi modelu. Definice pojmu „podobnost“ mohou být různé. V průběhu řešení byly zvažovány tři varianty definice:

1. podobný výsledek integrovaného indikátoru obyvatelstvo, podobný počet obyvatel a podobná velikost katastru
2. podobné hodnoty dílčích indikátorů – vyberou se tři obce s nejnižší sumou čtverců odchylek dílčích indikátorů B_x.
3. podobné hodnoty dílčích indikátorů (s prioritou dle významnosti) – vyberou se tři obce s nejnižší váženou sumou čtverců odchylek dílčích indikátorů B_x (váhy se použijí stejné jako při výpočtu integrovaného indikátoru obyvatelstvo).

Varianta č. 1 negarantuje, že pro danou obec bude nalezena alespoň 1 podobná obec. Stejná hodnota integrovaného indikátoru nezaručuje, že obec má stejné problémy z pohledu dílčích indikátorů.

Varianta č. 2 zohledňuje úroveň dílčích indikátorů.

Varianta č. 3 také zohledňuje úroveň dílčích indikátorů, navíc silněji uplatňuje podobnost vlastností, které jsou pro model podstatnější. To však nemusí být z hlediska podobnosti obcí žádoucí.

Není vyloučeno, že dojde ještě k formulaci jiné definice, která by pro potřeby modelu byla ještě více vhodnější. Zajímavý pro tento problém bude také názor starostů obcí.

Aktualizace programu

Program využívá pro svá data (kraje, rozdělení decilů, váhy, vzorek obcí) externí soubory. Lze tedy jednoduše aktualizovat funkci modelu, pokud se v budoucnu ukáže, že podkladová data již jsou zastaralá a situace a vliv jednotlivých indikátorů se změnil

Závěr

K hodnotícímu modelu disparit byl vytvořen jednoduchý počítačový program, který tento model implementuje a umožňuje jeho použití široké skupině potenciálních uživatelů. Tento program má nízké nároky na počítačovou gramotnost obsluhy a nevyžaduje instalaci odborníkem.

Některé vlastnosti mohou být ještě doladěny po konzultacích se starosty obcí, zástupci krajů či jinými zájemci. Příkladem takového doladění může být úprava algoritmu pro výběr podobných obcí.

Hodnoty v koncepci územního plánu

Marek Bečka[1)], Alena Dodoková[2)], Karel Maier[3)]

[1) 3)]Ústav prostorového plánování FA ČVUT v Praze

[2)]Ústav pro ekopolitiku, o. p. s.

[1)]becka@up24.cz, [2)]alena.dodokova@ekopolitika.cz, [3)]maier@fa.cvut.cz

Příspěvek se zabývá problematikou ochrany a rozvoje hodnot v území ve vztahu ke koncepci územního plánu. Identifikuje hodnoty, které mohou být koncepcí chráněny a jejichž změna může vést k nutnosti tuto koncepci přehodnotit, a navrhuje systém hodnocení míry této změny. Vznikl na Českém vysokém učení technickém v Praze jako součást výzkumného projektu WD-07-07-4 "Koncepce územního plánování a disparity v území".

Zachování a rozvíjení hodnot je jedním z hlavních způsobů, jak snižovat míru nežádoucího disparitního vývoje a přispívat k udržitelnému rozvoji území. Ze stejného důvodu je zachování a udržení hodnot také významným ukazatelem udržitelnosti koncepce územního plánu. Zde publikovaná část výzkumu se proto věnovala identifikaci hodnot, které se mohou v koncepci nejčastěji objevit. Pro získaný soubor hodnot byly následně navrženy prahy, při jejichž překročení již dochází ke změně koncepce územního plánu. Z povahy hodnot vyplynulo, že je většina nalezených prahů „měkkých“, tedy že jsou spíše výstrahou než jasným signálem, že byla koncepce narušena.

Nalezené hodnoty a jejich prahy budou v dalším výzkumu doplněny o prahové hodnoty a stanou se jedním z podkladů pro vytvoření koncepčního nástroje pro rozhodování o udržitelnosti koncepce územních plánů především na regionální úrovni.

Klíčová slova: hodnoty, koncepce územního plánu, územní plánování, udržitelnost, disparity, regionální rozvoj

Úvod

Příspěvek se věnuje problematice hodnot v územním plánování, která zatím nebyla v české urbanistické literatuře systematicky zpracována. Potřeba jejího rozpracování vyplynula při řešení výzkumného projektu WD-07-07-4 "Koncepce územního plánování a disparity v území", jehož cílem je vytvořit nástroje pro posuzování udržitelnosti koncepce územního plánu (ÚP). Šíře rozpracování problematiky hodnot odpovídá potřebám tohoto projektu.

Zachování a vzájemně koordinované rozvíjení hodnot je jednou z cest, která vede k udržitelnému rozvoji území. Nežádoucí disparitní vývoj je naopak definován jako „taková změna, která je v rozporu s udržitelným rozvojem“ [1]. Lze dovodit, že ochrana a rozvoj hodnot snižují míru nežádoucího disparitního vývoje a při řešení regionálních disparit je tedy nelze opomenout. Skutečnost, že změnu u většiny hodnot je poměrně obtížné kvantifikovat, je třeba překonat vyvinutím vhodné metodiky.

Do územního plánování je pojem hodnoty zaveden stavebním zákonem. Ten stanoví, že „územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví“ [2]. Otázka ochrany hodnot má být řešena i v koncepci územního plánu a následně vtělena do jeho řešení a regulativů.

V současné době neexistuje žádný obecně přijímaný seznam hodnot, kterých je třeba si všímat, ani metodika k jejich stanovování. Výběr hodnot, které budou územním plánem zohledněny, tak závisí pouze na uvážení jeho zpracovatele, resp. zpracovatelů příslušných územně analytických podkladů a nadřazené územně plánovací dokumentace. To v praxi

nemusí být problém; vzhledem k odborné kvalifikaci zpracovatelů tak mohou vznikat i velmi kvalitní územní plány.

Potíž nastává, mají-li být zpětně identifikovány hodnoty, které byly v daném územním plánu zohledněny. Popis koncepce územního plánu totiž bývá často poměrně obecný a mnohé jevy (hodnoty nevyjímaje) v koncepci nebývají přímo formulovány, byť je s nimi počítáno [3]. Bez explicitního vyjádření těchto implicitně zahrnutých hodnot však nelze posoudit míru jejich změny a není tedy možné určit ani to, jestli došlo k porušení koncepce. Je tedy potřeba nalézt postup, jak z koncepce územního plánu tyto explicitní formulace získat.

Cíl a metodika

Cílem prezentované části výzkumu je identifikovat hodnoty, které mohou být chráněny koncepcí územního plánu a jejichž změna může vést k nutnosti tuto koncepci přehodnotit, a navrhnout systém hodnocení míry této změny.

Základní sestava hodnot užívaných v koncepcích územních plánů byla získána rešerší Územně analytických podkladů vybraných obcí a doplněna hodnotami z krajských ÚAP [4] a urbanistickými hodnotami, převzatými z práce [5]. Při výběru byla zvláštní pozornost věnována hlavnímu městu Praze, kde je zpracovatelem ÚAP [6] odborná organizace Ústav rozvoje hlavního města Prahy se silnou odbornou kapacitou. Dalšími zkoumanými městy byly Brno [7], Děčín [8], Kladno [9] a Ostrov nad Ohří [10]. Ohled byl brán na geografickou polohu těchto měst a jejich odlišný charakter.

Hodnoty s různými názvy ale se stejným anebo velmi podobným významem byly sloučeny a ze získaných hodnot byly odfiltrovány ty, které nelze měnit (anebo jen velmi obtížně). Počet původně získaných hodnot byl 153, po odfiltrování neměnných a neovlivnitelných hodnot klesl na 77.

Pro získaný soubor hodnot byly následně navrženy prahy, při jejichž překročení již dochází ke změně koncepce územního plánu. Tím byla dána do vztahu míra změny hodnoty a její dopad na udržitelnost koncepce. Vzhledem k variabilitě a často i obtížné vyčíslitelnosti sledovaných hodnot je většina stanovených prahů měkkých, tzn. že daný práh není stanoven absolutně a jeho překročení je spíše výstrahou, že by mohlo dojít k narušení koncepce územního plánu, než jasným signálem, že se tak stalo.

Prahové hodnoty (tedy kvantifikace změny, kdy dochází k poškození či destrukci hodnoty) zatím nejsou stanoveny, jejich nalezení bude předmětem dalšího výzkumu.

Definice hodnoty v územním plánování

Pro další práci je nejprve třeba definovat pojem hodnota v územním plánování. Stavebním zákonem jsou dány pouze tématické okruhy hodnot, které mají být chráněny (viz výše) a je stanoveno, že mají být chráněny ve veřejném zájmu. Podrobnější vymezení pojmu hodnota však stavební zákon neobsahuje.

Šíře záběru tématických okruhů je přitom značná, zejména u civilizačních hodnot. Bez velkého pochybení je tedy možné zanedbat tématické zařazování, neboť zákonnému vymezení v tomto ohledu vyhoví víceméně jakákoli hodnota. Podstatné však je, zda má daná hodnota přímý územní průmět ve formě konkrétní plochy nebo dopadu na uspořádání ploch – hodnoty, které tento průmět nemají, není možné územním plánováním chránit.

Definice veřejného zájmu v českém právním rádu neexistuje, již několik let probíhá diskuse o jejím vymezení v připravovaném novém občanském zákoníku. Lze však vyjít z toho, že veřejný zájem je celoskupinový zájem, přesahující zájem jednotlivce, ale bez přesně určeného okruhu osob, jimž svědčí. Většinou není problém jej pojmenovat v obecné rovině, ale je obtížné ho obecně a přesně definovat předpisem. V územním plánování, kde se rozhoduje o konkrétních plochách a pozemcích, je jeho obsah často nutné hledat opakovaně a společně s těmi, jichž se konkrétní řešený problém přímo či nepřímo dotýká. O veřejném zájmu tedy musí existovat společenský konsensus – ať už dlouhodobý a obecný,

vyjádřený například limitem nebo jinou zákonnou ochranou, anebo lokálně dohodnutý a vtělený do místní vyhlášky, územně plánovací dokumentace apod.

Můžeme tedy říci, že hodnota v územním plánování je taková hodnota, která má územní průmět a o níž existuje společenský konsensus, který umožní její kodifikaci právním nebo jiným dokumentem.

Identifikace hodnot

Pro získání hodnot z koncepce územního plánu, včetně těch implicitně zahrnutých, existují dva možné principy. Prvním z nich je projít celý územní plán (jeho textovou i grafickou část) a hodnoty v něm vyhledat.

Druhým je navrhnout sadu indikátorů, se kterými bude možné jednotlivé posuzované územní plány porovnat a určit, které hodnoty jsou zde relevantní. Indikátory je vhodné vytvořit přímo z hodnot, které se mohou v koncepcích územních plánů vyskytnout.

Pro posuzování udržitelnosti koncepce územního plánu není účelné pracovat s hodnotami, které je potřeba posuzovat v širším měřítku, než je jednotlivá obec, a těmi, které požívají obecnou zákonnou ochranu a územní plán je nemůže měnit. Ke druhým jmenovaným patří také některé limity využití území a rozhodnutí dotčených orgánů, u nichž musí být dodržena kontinuita.

Indikátory

Indikátor lze z hodnoty vytvořit stanovením prahů, při jejichž překročení se již hodnota změní do té míry, že dochází (resp. může docházet) k narušení koncepce územního plánu. Vzhledem k variabilitě a často i obtížné vyčíslitelnosti sledovaných hodnot je většina těchto prahů měkkých. Znamená to, že daný práh není stanoven absolutně a jeho překročení je spíše výstrahou, že by mohlo dojít k narušení koncepce, než jasným signálem, že se tak stalo.

V principu jsou u každé hodnoty tři potenciální prahy:

- práh rozvoje – hranice, za kterou je již rozvoj hodnoty příliš výrazný
- práh narušení – hranice, za kterou je již narušení hodnoty příliš výrazné
- práh zničení (zrušení) – hranice, za kterou již hodnota přestává existovat

Při stanovení potenciálních prahů byl východiskem předpoklad, že veškeré hodnoty lze rozvíjet, třeba i historické památky (například jejich restaurací, zpřístupněním, kultivací okolí apod.). Naopak zničení může být u některých hodnot irelevantní anebo v praxi v podstatě nehrozí. Potenciál být tvrdým prahem má pouze práh zničení, neboť míra změny je u něj ve většině případů stanovena naprosto přesně.

Všechny prahy jsou vztaženy vůči původnímu návrhu územního plánu a jeho koncepci, která je při posuzování brána jako výchozí stav. Pokud není změna nějaké hodnoty územním plánem navržena (tj. není patrná z textové ani grafické části), má se za to, že má být hodnota zachována v původní podobě.

V této fázi výzkumu je vhodné stanovit jen obecné principy pro určení výšky jednotlivých prahů. Konkrétní číselné hodnoty bude možné definovat až na základě prověření úrovně prahů ve vybraném vzorku územních plánů. Je však možné, že u některých hodnot nepůjde zatím určit ani obecný princip.

Řešení a výsledky

Základ pro systém indikátorů, signalizujících narušení hodnot, chráněných koncepcí územního plánu, zachycuje následující tabulka.

Tab. 1 Indikátory pro narušení hodnot, chráněných koncepcí územního plánu

Hodnota	Práh rozvíjení	Práh narušení	Práh zničení
Přírodní hodnoty			
Zvláště chráněná území			
mezinárodně registrovaný mokřad	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
lokalita výskytu zvláště chráněných druhů s nár. významem	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
Krajinný ráz			
oblast krajinného rázu a její charakteristika	není	> 1 stř. silný zásah	stírající zásah
místo krajinného rázu a jeho charakteristika	není	> 1 stř. silný zásah	stírající zásah
významný krajinný prvek registrovaný (není-li vyjádřen jinak)	není	nestanoven	zánik
významný krajinný prvek ze zákona (není-li vyjádřen jinak)	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
niva při vodoteči	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
les hospodářský	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
les ochranný	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
les zvláštního určení	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
přírodní pozoruhodnost, není-li legislativně chráněna	nestanoven	nestanoven	nestanoven
Ekologická stabilita území			
oblast s koeficientem ekologické stability (KES) 3 a vyšším	růst KES > x	zmenš. KES > x	KES < 2
funkční ÚSES	není	zmenš. plochy > x	znefunkčnění
Kulturně-historické hodnoty			
Památkově chráněná území a objekty			
území s archeologickými či paleontologickými nálezy	nestanoven	nestanoven	nestanoven
Historické struktury a objekty			
historické jádro původního sídla	není	naruš. plochy > x	zánik
atypická urbanistická struktura	není	naruš. plochy > x	zánik
místo se zřetelným vývojem sídelní struktury a využití území	není	naruš. plochy > x	zánik
stopy v krajině	nestanoven	nestanoven	nestanoven
historicky významná stavba, soubor	nestanoven	nestanoven	nestanoven
místo zaniklé historicky významné stavby, souboru	nestanoven	nestanoven	nestanoven
stavební technická památka, pozoruhodnost	nestanoven	nestanoven	nestanoven
historická zahrada	nestanoven	nestanoven	nestanoven
Paměť a ráz místa			
region lidové architektury	nestanoven	nestanoven	zánik
stavba typická pro místní ráz	nestanoven	nestanoven	nestanoven
architektonicky cenná stavba, soubor lokálního významu	nestanoven	nestanoven	nestanoven
architektonicky cenná stavba, soubor městského významu	nestanoven	nestanoven	nestanoven
místo významné události	nestanoven	nestanoven	není
Urbanistické (prostorové a kompoziční) hodnoty			
Obraz sídla			
významný vyhlídkový bod a jeho pohledová výseč	zvětš. výseče > x	zmenš. výseče > x	zánik
pohledově exponovaný příjezd do sídla	nestanoven	nestanoven	nestanoven
charakteristická silueta sídla	nestanoven	nestanoven	nestanoven
významně pohledově exponovaná plocha	nestanoven	nestanoven	nestanoven
pohledově exponovaný svah	nestanoven	nestanoven	nestanoven
výrazný terénní útvar, přírodní dominanta	nestanoven	nestanoven	nestanoven
významná stavební dominanta městského významu	nestanoven	nestanoven	zánik
významná stavební dominanta lokálního významu	nestanoven	nestanoven	nestanoven

Hodnota	Práh rozvíjení	Práh narušení	Práh zničení
Urbánní struktura			
celoměstské centrum	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
kompaktní město	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
obvodové nebo lokální centrum	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
hodnotná založená urbanistická struktura	růst plochy > x	naruš. plochy > x	zánik
hodnotná rostlá urbanistická struktura	růst plochy > x	naruš. plochy > x	zánik
pestrost funkčního členění (diverzita)	růst diverzity > x	pokles diverzity > x	diverzita = 0
územní celek s homogenní výškou zástavby	nestanoven	nestanoven	nestanoven
kompozičně významná komunikační kostra	nestanoven	změna délky > x	zánik
kompoziční osa	nestanoven	nestanoven	přerušení osy
čitelnost prostorové struktury	nestanoven	nestanoven	nestanoven
zelené linie a uzly	růst plochy > x	naruš. plochy > x	zánik
Urbánní prostory			
významný prostor sídla - náměstí, městská třída, bulvár	nestanoven	naruš. plochy > x	zánik
pěší zóna	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
obytná (zklidněná) ulice	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
Urbánní soubory			
cenný urbanistický soubor	není	naruš. plochy > x	zánik
pozoruhodný urbanistický soubor	nestanoven	nestanoven	nestanoven
Civilizační hodnoty			
Občanská vybavenost			
občanské vybavení - veřejná správa	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
občanské vybavení - církev	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
občanské vybavení - kultura	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
občanské vybavení - vzdělávání a výchova	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
občanské vybavení - sport	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
občanské vybavení - zdravotnictví	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
občanské vybavení - ubytování	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
občanské vybavení - stravování	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
občanské vybavení - obchodní prodej	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
občanské vybavení - ochrana obyvatelstva	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
občanské vybavení - služby	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
občanské vybavení - sociální služby	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
nákupní centrum	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
rozmístění občanského vybavení (OV) v sídle	růst Σ OV > x	pokles Σ OV > x	zánik všeho OV
Pracovní příležitosti			
soustředění pracovních příležitostí	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
Zeleň a rekreace			
souvislá plocha zeleně	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
oblast intenzívní volné rekreace	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
Zemědělství			
území vinařských a chmelařských oblastí	růst plochy > x	zmenš. plochy > x	zánik
Přírodní zdroje			
objekt/zařízení protipovodňové ochrany	růst chrán. pl. > x	zmenš. chr. pl. > x	zánik
Doprava			
metro nebo rychlodráha	růst Σ stanic > x	pokles Σ stanic > x	zánik
tramvajová dráha včetně ochranného pásma	růst Σ stanic > x	pokles Σ stanic > x	zánik

Hodnota	Práh rozvíjení	Práh narušení	Práh zničení
trolejbusová dráha včetně ochranného pásma	růst Σ stanic > x	pokles Σ stanic > x	zánik
stanice MHD s přiměřenou či vyšší frekvencí spojů	není	pokles Σ spojů > x	zánik
cyklostezka, cyklotrasa	růst délky > x	zkrácení > x	zánik všech
hipostezka	růst délky > x	zkrácení > x	zánik všech stezek
kvalitní pěší spojnice	růst délky > x	zkrácení > x	zánik

LEGENDA - Typy prahů

tvrdý práh - překročení vždy mění koncepci ÚP
měkký práh - překročení může měnit koncepci ÚP
práh potenciální - bude prověřen v další etapě
bez prahu

Diskuse a závěr

Indikátory, které byly v této dílčí části výzkumu identifikovány, budou po svém dokončení začleněny do expertního systému pro podporu rozhodování o udržitelnosti koncepce územního plánu. Systém bude určen především pro úředníky na úřadech územního plánování a pro členy obecních samospráv.

Aby však systém mohl plnit svůj účel a identifikoval narušení jednotlivých indikátorů a jeho míru, bude předmětem dalšího výzkumu kvantifikace prahových hodnot, při jejichž překročení dochází (resp. může docházet) k narušení koncepce územního plánu. Pro toto stanovení lze použít rozbor případových studií ve vybraných obcích.

Dalším cílem práce bude doplnění a zpřesnění popisů jednotlivých hodnot tam, kde je to potřebné.

Literatura:

[1] MAIER, Karel, VOREL, Jakub, ČTYROKÝ, Jiří, DODOKOVÁ, Alena (2008): *Indikace disparitního vývoje v území*. In: České podnikatelství v evropském prostoru 2008. Technická univerzita v Liberci

[2] *Zákon č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)*

[3] PELTAN, Tomáš, MAIER, Karel, VOREL, Jakub, BEČKA, Marek, DODOKOVÁ, Alena (2010): *Udržitelnost koncepce územního plánu*. In: Výzkum pro řešení regionálních disparit v České republice. Ataco s.r.o., Ostrava

[4] STŘEDOČESKÝ KRAJ (2008): *Územně analytické podklady Středočeského kraje.* Zpracovatel Ing. arch. Vlasta Poláčková. URL <http://www.wmap.cz/uapkrsc/> (10/2009)

[5] MUŽÍK, Jan (2007): *Urbanistické hodnoty v ÚAP a ÚPD*. Prezentace pro MěÚ Choceň, nepublikováno

[6] HLAVNÍ MĚSTO PRAHA (2008): *Územně analytické podklady hlavního města Prahy*. Zpracovatel Útvar rozvoje hlavního města Prahy. URL <http://www.urm.cz/cs/graficka_cast> (11/2009)

[7] STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO (2008): *Územně analytické podklady ORP Brno*. Zhotovitel Ing. arch. Zbyněk Pech. URL <http://dokumenty.brno.cz/download/oupr/UAP/V2.pdf> (11/2009)

[8] STATUTÁRNÍ MĚSTO DĚČÍN (2008): *Územně analytické podklady ORP Děčín*. Zhotovitel T-MAPY s.r.o. a Urbanistický atelier Teplice. URL <http://www.projekty.mmdecin.cz/UAP/index.htm> (11/2009)

[9] STATUTÁRNÍ MĚSTO KLADNO (2009): *Územně analytické podklady ORP Kladno*. Zhotovitel Ing. arch. Dana Pokojová. URL <http://kladno.gepro.cz:8080/> (10/2009)

[10] MĚSTO OSTROV (2008): *Územně analytické podklady ORP Ostrov*. Zhotovitel MISOT s.r.o. URL <http://www.ostrov.cz/index.php?id=568> (11/2009)

Udržitelnost koncepce územního plánu

Tomáš Peltan[1)], Karel Maier[2)], Jakub Vorel[3)], Marek Bečka[4)], Alena Dodoková[5)]

[1) 2) 3)4)]Ústav prostorového plánování FA ČVUT

[5)]Ústav pro ekopolitiku, o. p. s.

[1)]tpeltan@gis.cvut.cz [2)]maier@fa.cvut.cz [3)]jakub.vorel@gis.cvut.cz

[4)]becka@up24.cz [5)]alena.dodokova@ekopolitika.cz

Tento příspěvek představuje dílčí výstup výzkumného projektu WD-07-07-4 Koncepce územního plánování a disparity v území. V úvodu příspěvek shrnuje dosavadní průběh projektu a jeho výsledky, po nich následuje prezentace aktuálního výzkumu v oblasti udržitelnosti koncepce územního plánu.

Protože koncepce územního plánu bývá v územním plánu explicitně definována často jen velmi mlhavě, vycházíme z implicitní koncepce vtělené do původního územního plánu před jeho změnami. Zkoumány jsou především hlavní rysy této koncepce, její kvalitativní a další charakteristiky nejsou v této fázi hodnoceny. Dále jsou definovány možné způsoby narušení udržitelnosti této koncepce, a to buď pozdějšími změnami územního plánu, nebo vývojem neodpovídajícím předpokladům, ze kterých koncepce územního plánu vycházela.

Pro posouzení udržitelnosti koncepce územního plánu byla v rámci výzkumu stanovena sada indikátorů, které zohledňují hlavní okruhy možného narušení této koncepce. Zejména jde o otázky širších vztahů, negativního disparitního vývoje, míry expanze a recyklace v území, překročení stanovených prahů a otázku narušení hodnot chráněných koncepcí územního plánu. S výjimkou posledně jmenované jsou jednotlivé otázky a jejich indikátory v příspěvku podrobně diskutovány a jsou uvedeny příklady, při kterých obvykle k narušení koncepce územního plánu dochází. Problematice hodnot, která v české urbanistické literatuře nebyla dosud systematicky zpracována, se v navazujícím příspěvku věnuje M. Bečka.

V závěru příspěvku jsou shrnuty kroky, které budou následovat pro dosažení cíle projektu – vytvoření koncepčního nástroje pro rozhodování o udržitelnosti koncepce územních plánů na regionální úrovni.

Klíčová slova: koncepce územního plánu, územní plánování, udržitelnost, disparity

Úvod a cíl

V současné době v České republice chybí nástroj systematicky řešící problematiku udržitelnosti koncepce územního plánu. To způsobuje problémy zejména v situacích, kdy je třeba kvalifikovaně rozhodnout mezi pořízením změny stávajícího územního plánu se zachováním stávající koncepce a pořízením nového územního plánu s novou koncepcí.

Cílem projektu WD-07-07-4 "Koncepce územního plánování a disparity v území" je vytvořit „balíček“ nástrojů pro posuzování udržitelnosti koncepce územního plánu. Tento balíček by se měl skládat zejména ze tří základních částí: vzorových podkladů pro koordinaci územního rozvoje na místní úrovni, počítačového interaktivního expertního systému pro podporu rozhodování o udržitelnosti koncepce územního plánu a hodnocení účelnosti nákladů vynaložených na změnu koncepce územního plánu metodou transakčních nákladů.

V úvodní části projektu byly pro identifikaci nežádoucího disparitního vývoje vybrány okruhy sledovaných cílů udržitelného rozvoje a v jejich rámci pracovní klíčové ukazatele, které lze sledovat jako kvantifikovatelné indikátory disparitního vývoje spojeného s činnostmi

územního plánování. Tyto ukazatele byly v pilotní fázi prověřeny na příkladu 76 obcí z různých částí ČR a na základě zkušeností z této fáze upřesněny [1][2].

Souběžně s identifikací těchto ukazatelů probíhala identifikace prahů funkčnosti infrastruktur dosahovaných (nebo překračovaných) v souvislosti s nežádoucím disparitním vývojem [2][3]. Prahy identifikované v této fázi projektu byly využity při vývoji programu pro ohodnocování prahů Treshold, který byl vyvinut v rámci tohoto projektu týmem doc. ing. Václava Berana, DrSc. [3].

V současné době probíhá paralelně práce na dvou částech balíčku metod, který bude výsledkem projektu. Tým FSv ČVUT pod vedením doc. ing. Václava Berana, DrSc zpracovává nástroj pro vyhodnocení transakčních nákladů změny koncepce územního plánu. Tým FA ČVUT a Ústavu pro ekopolitiku, o. p. s. pak připravuje expertní systém pro podporu rozhodování o udržitelnosti koncepce územního plánu, kterému je věnován tento příspěvek.

V rámci řešení tohoto projektu byl také proveden rozbor rozborů udržitelného rozvoje územně analytických podkladů obcí s rozšířenou působností, z něhož čerpá Metodická pomůcka k aktualizaci rozboru udržitelného rozvoje území v ÚAP obcí, jejíž publikaci připravuje ve zvláštní příloze časopis Urbanismus a územní rozvoj.

Metodika

Definice udržitelnosti koncepce územního plánu

V úvodu byla věnována pozornost koncepci územního plánu a její udržitelnosti. Stavební zákon definuje, že “Územní plán stanoví koncepci rozvoje území obce, ochrany jeho hodnot, jeho plošného a prostorového uspořádání (dále jen „urbanistická koncepce“), uspořádání krajiny a koncepci veřejné infrastruktury... ” [4], tedy že obsahuje koncepci územního plánu. Při analýzách stávajících územních plánů bylo zjištěno, že popis koncepce územního plánu, který je součástí textové části územního plánu [8], je většinou poměrně obecný a pro posouzení udržitelnosti koncepce územního plánu prakticky nepoužitelný.

Pro účely tohoto výzkumu jsme proto vycházeli z toho, že koncepce je v územním plánu přítomna nejen ve formě zjednodušeného explicitního popisu, ale v případě územního plánu před změnami je přítomna také implicitně ve formě rozhodnutí o uspořádání a využití území, širších vztazích a identitě obce v rámci sídelní struktury, proporcích jednotlivých funkčních ploch, překročení prahů rozvoje daného území a rozhodnutích o ochraně či narušení hodnot v území. To umožnilo definovat koncepci územního plánu jako implicitní koncepci vtělenou do územního plánu před jeho změnami s tím, že tuto koncepci je možno charakterizovat pomocí sady indikátorů, které ji parciálně převádí z implicitní do explicitní formulace s přesností a jednoznačností umožňující další posuzování.

Pro účely výzkumu bylo nutno definovat také pojem udržitelnosti koncepce územního plánu. Smyslem připravovaného expertního systému není posouzení koncepce z pohledu udržitelného rozvoje území, to je prováděno jako součást procesu pořízení územního plánu. V důsledku toho je možno oprávněně předpokládat, že koncepce územního plánu je v okamžiku schválení v souladu s podmínkami udržitelného rozvoje a je tedy “správná”.

Tento předpoklad může být narušen dvěma způsoby. Prvním zdrojem narušení udržitelnosti koncepce územního plánu je negativní disparitní vývoj v době po schválení územního plánu (a tedy i po posouzení jeho souladu s principy udržitelného rozvoje území). V případě, že je toto narušení rozsáhlejšího charakteru, je na místě zpracovat novou koncepci, která bude brát v úvahu jevy, které nemohly být v době pořízení původní koncepce známy.

Druhým zdrojem ztráty udržitelnosti je nesystematická kumulace pozdějších změn územního plánu, které narušují (implicitní) koncepci územního plánu, až je původní koncepce pozměněna natolik, že její vymezující charakteristiky popsané sadou indikátorů jsou narušeny. Pojem narušení vymezujících charakteristik zde není chápán jako hodnotící,

narušení může být i pozitivní (tedy směřující k lepšímu souladu s podmínkami udržitelného rozvoje území), přesto je nutno považovat původní koncepci díky narušení za ne-udržitelnou s potřebou její náhrady koncepcí novou.

Vlastní metodika řešení

Vlastní postup posouzení udržitelnosti koncepce pro konkrétní případ územního plánu je navržen pomocí systému indikátorů umožňujících především identifikaci podstatných součástí implicitní koncepce územního plánu a posléze popis jejich eventuálního narušení a hodnocení významnosti těchto narušení. Tyto indikátory jsou konstruovány se zohledněním modelové obce menší až střední velikosti, nejsou proto plně zahrnuty některé indikátory specifické pro větší města u kterých je předpoklad dostatečné institucionální kapacity k posouzení (například prahová potřeba kapacitních systémů kolejové MHD).

Strukturace a postup při posouzení udržitelnosti koncepce

Postup byl strukturován do několika tématických okruhů koncepce územního plánu.

Širší vztahy

V oblasti širších vztahů koncepce definuje zejména charakter sídla v rámci sídelní struktury a její hierarchie. Tato oblast je v mnoha ohledech poměrně “měkká” a reálnou použitelnost konkrétních navržených indikátorů bude nutno v následující fázi prověřit.

Za relativně tvrdý a dobře sledovatelný indikátor je možno považovat poměr mezi vyjížďkou a dojížďkou do zaměstnání, který přímo odkazuje k hierarchickému postavení obce v rámci příslušného funkčního urbanizovaného území.

“Měkké” indikátory je možno rozdělit do dvou skupin. První tvoří celkové zaměření obce, například orientace na funkci smíšenou, výrobní, rezidenční, lázeňskou, atd. Zaměření je dáno převažující, respektive pro charakter obce klíčovou funkcí.

Druhou skupinou “měkkých” indikátorů postavení obce v hierarchii obcí je přítomnost charakteristických zařízení zejména občanské vybavenosti a související spádovost v území. Pro sledování se jeví jako vhodná zejména školská zařízení různých stupňů, zdravotnická zařízení nadmístního významu, sportovní a zábavní centra nadmístního významu, větší maloobchodní zařízení, případně vybrané části dopravní infrastruktury. Sledovaným faktorem je přítomnost či nepřítomnost zařízení dané řádovostní úrovně v obci. Tato skupina je charakteristická značným počtem možných indikátorů a proto bude konečný seznam dotvořen až na základě prověření na reálných příkladech.

Proporcionalita rozvoje ploch a infrastruktury

Narušení proporcionality rozvoje ploch a infrastruktur bývá často charakteristickým projevem negativního disparitního vývoje. Indikátory jsou shrnuty v tabulce č. 1.

Tab. 1 Indikátory narušení proporcionality rozvoje ploch a infrastruktur

Sledovaný parametr	Dílčí parametr	Měřítko	Typ prahu
zajištění sociální diverzity v bydlení	udržení proporce mezi rozvojovými plochami pro bydlení v BD a RD	obytná zóna (čtvrť)	měkký
zajištění proporce mezi bydlením a pracovišti	udržení proporce mezi rozvojovými plochami pro bydlení a plochami s vysokou koncentrací pracovišť (výrobní závody, kanceláře, polikliniky a	obec nebo městská část	měkký

	nemocnice, školské areály)		
zajištění proporce zeleně	udržení proporce mezi plochami veřejně přístupné zeleně a zastavitelnými plochami	obytná zóna (čtvrť)	měkký
zajištění občanské vybavenosti	existence MŠ v docházkové vzdálenosti (dostupnosti 400 metrů od obytné zástavby)	obytná zóna (čtvrť)	měkký
	existence ZŠ v v docházkové vzdálenosti (dostupnosti 600 metrů od obytné zástavby)	obytná zóna (čtvrť)	u obcí s 200 – 1470 obyvateli* měkký, u větších obcí tvrdý

Míra expanze a recyklace území

Míra recyklace území vyjádřená podílem ploch přestavby† k zastavitelným plochám‡ ve vztahu k velikosti zastavěného území je základním ukazatelem efektivity využívání území. Vyjadřuje udržitelnou úroveň čerpání území jako neobnovitelného zdroje. Ukazatel je významný pro ekologickou a ekonomickou udržitelnost rozvoje. Neexistence nebo malý podíl recyklace v sídlech, kde se vyskytují plochy brownfieldů nebo které vykazují nízkou intenzitu využívání zastavěného území signalizuje neefektivní extenzivní rozvoj a možné disparity ve funkci a efektivitě veřejných infrastruktur.

Indikátor míry recyklace zastavěných pozemků, který je vyjádřen podílem plochy k obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území podle sledovaného jevu ÚAP A004 (vyhláška č. 500/2006 Sb., Příloha č. 1, část A) a součtu ploch k obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území a zastavitelných ploch ÚAP A004 + ÚAP A117 (ibid) je vhodný pro srovnání míry recyklace území na úrovni obcí nebo pro analýzu časového vývoje v rámci jedné obce.

Ukazatel sledující změnu podílu ploch přestavby (ÚAP A004) / zastavěného území (ÚAP A001) je stejně, jako předcházející indikátor vhodný pro srovnání míry recyklace území na úrovni obcí nebo pro analýzu časového vývoje v rámci jedné obce. U obou indikátorů je sporná možnost určení přesných prahů, proto se předpokládá jejich zařazení mezi měkké indikátory.

Překročení prahů rozvoje

Mezi důležité indikátory udržitelnosti koncepce územního plánu patří indikátory překročení prahů rozvoje, pokud toto překročení nebylo koncepcí předpokládáno, nebo jejichž překročení nebylo zohledněno způsobem, který koncepce předpokládala. Tato část vychází z již zpracované části tohoto výzkumného projektu (částečně publikováno v [2]) a byla částečně doplněna.

Indikátory prahů jsou tří základních typů – prahy tvrdé, měkké a prahy efektivity. Tvrdé prahy jednoznačně vyžadují zpracování nové koncepce a souvisí s nimi rozsáhlé investice, v některých případech nadmístního charakteru. Ostatní prahy jsou v podstatě měkkého charakteru a vyvolávají buď potřebu investic menšího rozsahu (měkké), nebo zvyšují provozní náklady či znehodnocují částečně minulé investice (prahy efektivity).

* *podle [7] připadá 200 obyvatel na jednotřídku, 1470 pak odpovídá jedné paralelce ZŠ*

† *Stavební zákon v § 43 odst. 1 definuje plochy přestaveb jako „plochy vymezené ke změně stávající zástavby, k obnově nebo k opětovnému využití znehodnoceného území“.*

‡ *Stavební zákon v § 2 odst. 1 j) definuje zastavitelnou plochu jako „ploch[u] vymezen[ou] k zastavění v územním plánu nebo v zásadách územního rozvoje“.*

Tab. 2 Indikátory pro překročení prahů rozvoje

Práh	Posouzení	Měřítko	Typ prahu
zhoršení nebo způsobení nadlimitní zátěže území hlukem nebo imisemi	jakékoliv překročení nebo další zhoršení	každý výskyt nadlimitní zátěže	tvrdý – viz např. [9]
kanalizace - vyčerpání recipientu/recipientů	V(nav)>V(max)	obec	tvrdý
kanalizace - přebudování ČOV	V(nav)>V(max)	spádová oblast ČOV	tvrdý
kanalizace - kapacita hlavní stoky	V(nav)>V(max)	hlavní stoky	tvrdý
kanalizace - chybějící ČOV	EO > 1000	obec	tvrdý
kanalizace - potřeba intenzifikace ČOV	V(nav)>V(stav)	obec	měkký
kanalizace - kapacita podružné stoky	V(nav)>V(max)	okrsek	měkký
kanalizace - naddimenzovaná kapacita ČOV	V(stav) >> V(čov)	obec	efektivity
kanalizace - větev kanalizace pod min. průtokem	V(stav) << V(min.)	okrsek	efektivity
vodovod - nedostatečná kapacita zdroje	V(nav) > V(max)	obec	tvrdý
vodovod - nedostatečná kapacita úpravny	V(nav) > V(max)	obec	tvrdý
kapacita hlavního řadu	V(nav) > V(max)	zóna	tvrdý
elektro - nedostatečné nebo nespolehlivé dálkové vedení		obec	tvrdý
investice do území	množství nevyužitých zainvestovaných pozemků	obec	efektivity
MHD - potřeba rozšíření kapacity linky		zóna	měkký
MHD - obtížná obsluha lokality	potřeba výrazného prodloužení linky kvůli zajištění obslužnosti	okrsek	efektivity
zvýšení intenzity dopravy na komunikací způsobující nadlimitní zátěž území hlukem nebo imisemi			tvrdý
VV - mateřská škola	25 dětí na 625 obyvatel [7]	obytná zóna	měkký
VV - překročení kapacity ZŠ	1 paralelka na 1470	obytná zóna	tvrdý

	obyvatel [7]		
Veřejné prostranství	potřeba vymezit nové veřejné prostranství dle vyhlášky č. 501/2006 Sb.	požadavek na změnu ÚP	měkký
Efektivita investice	poměr veřejné a soukromé investice	požadavek na změnu ÚP	efektivity

Narušení hodnot chráněných koncepcí územního plánu

Pojem hodnot je do územního plánování nově zaváděn stavebním zákonem [4]. Jedná se o komplexní oblast a je jí věnován samostatný příspěvek [5].

Diskuze a závěr

Indikátory prezentované v předchozí části je možno rozdělit do dvou základních skupin – na indikátory „tvrdé“, tedy takové, které jsou jednoznačně identifikovatelné a jejichž význam je obecně platný a na „měkké“, které buď nejsou jednoznačně identifikovatelné a měřitelné a nebo nejsou ve svých dopadech jednoznačné a jejich význam závisí na konkrétních okolnostech. Přítomnost „měkkých“ indikátorů plyne z charakteru řešené problematiky a není ji možné eliminovat bez výrazného zhoršení úplnosti souboru indikátorů.

Indikátory budou dále prověřeny na konkrétních příkladech, dále bude v rámci tohoto prověření upřesněna formulace měkkých indikátorů a případně upřesněna kalibrace tvrdých indikátorů. O indikátorech bude také vedena odborná diskuze a projdou procesem oponentace.

V definitivní podobě předpokládáme začlenění indikátorů do expertního systému pro podporu rozhodování o udržitelnosti koncepce územního plánu. Tento systém bude pracovat jako serverová aplikace a bude sloužit zejména potřebám úředníků úřadů územního plánování a případně i členům samospráv obcí. Aplikace bude identifikovat nejen narušení konkrétních indikátorů, ale také míru závažnosti tohoto narušení (tedy bude zohledňovat rozdíl mezi měkkými a tvrdými prahy).

Při konstrukci expertního systému budou využity i další podpůrné nástroje, například model udržitelného rozvoje území vytvořený v rámci výzkumného záměru MSM6840770006 [6].

Literatura:

[1] MAIER, Karel, ŘEZÁČ, Vít, VOREL, Jakub, DODOKOVÁ, Alena. *Možné principy v aplikování principů a ukazatelů udržitelného rozvoje v územním plánování*. in: Urbanismus a územní rozvoj 6/2007

[2] MAIER, Karel, VOREL, Jakub, ČTYROKÝ, Jiří, DODOKOVÁ, Alena. *Indikace disparitního vývoje v území*. in: České podnikatelství v evropském prostoru 2008

[3] SCHNEIDEROVÁ HERALOVÁ, Renáta, DLASK,Petr, BERAN, Václav. *Vyhodnocování prahových investic v rámci strategického plánování rozvoje obce*. in: Regionální rozvoj. 2009. Praha

[4] *zákon č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu* (stavební zákon)

[5] BEČKA, Marek, MAIER, Karel, DODOKOVÁ, Alena: *Hodnoty v koncepci územního plánu*, in. Seminář - Výzkum pro řešení regionálních disparit v České republice. 2010. Ostrava

[6] VOREL,Jakub, MAIER,Karel, GRILL,Stanislav. *Urban simulations: Decoding alternative futures*. in: REAL CORP 008: Mobility Nodes as Innovation Hubs. 2008. Vídeň

[7] *Zásady a pravidla územního plánování*. VÚVA Praha/Brno a URBION Bratislava 1983

[8] *vyhláška 500/2006 Sb. o územně analytických podkladech a územně plánovací dokumentaci*, příloha č. 7

[9] KUŽVART, Petr: *Politické panstvo a územní plán potřetí*. [online] URL <http://blisty.cz/art/50613.html>

Vybrané poznatky dopadu hospodářské krize na situaci jednotlivých regionů České republiky

Jan Pileček[1], Miloš Červený[2], Jiří Klíma[3]

ÚRS PRAHA, a.s.

email: [1]pilecek@urspraha.cz, [2]cerveny@urspraha.cz, [3]klima@urspraha.cz

Abstrakt: Cílem příspěvku je představit dílčí výstupy výzkumného projektu „WD-03-07-1 Formy efektivního snižování rozdílů mezi jednotlivými regiony České republiky“. Konkrétně se jedná o počáteční kvantitativní zhodnocení dopadů probíhající hospodářské krize na situaci a vývoj jednotlivých regionů České republiky, zhodnocení regionálních rozdílů a definování míry postižení vybraných územních jednotek (zvláště kraje, okresy, příp. obce). V souvislosti s dostupností dat jsou především analyzovány nejnovější údaje o vývoji základních makroekonomických ukazatelů (hrubý domácí produkt a míra nezaměstnanosti) a také údaje o počtu podniků v insolvenci, příp. v likvidaci.

Klíčová slova: hospodářská krize, regionální disparity, hrubý domácí produkt, míra nezaměstnanosti, insolvence a likvidace, Česká republika

Úvod

Hospodářská krize (recese) se v České republice začala výrazněji projevovat až s určitým zpožděním, a to v průběhu roku 2009. Z toho vyplývá, že pro kvantitativní zhodnocení dopadů této krize na situaci a vývoj jednotlivých regionů, jsou statistické ukazatele v podrobnějším územním členění dostupné jen v omezené míře. V rámci různorodých odvětví se navíc tato krize projevuje s určitým časovým rozpětím, a to i vzhledem k závislosti těchto odvětví na vývoji zahraničních trhů. V tomto ohledu představuje předkládaný příspěvek skutečně prvotní snahu kvantitativně hodnotit dopady hospodářské krize na jednotlivé regiony. Pozornost je věnována analýze nejnovějších dostupných údajů o vývoji základních makroekonomických ukazatelů (hrubý domácí produkt a míra nezaměstnanosti) a také údajů o počtu podniků v insolvenci a v likvidaci.

Vývoj hrubého domácího produktu v období 1995 – 2008

Hrubý domácí produkt (HDP) je jedním z nejpoužívanějších indikátorů hodnocení ekonomické úrovně a síly ekonomiky regionu (Damborský 2007). V současné době jsou údaje o tomto ukazateli dostupné vývojově od roku 1995 do roku 2008, a to bohužel jen do úrovně krajů.

Hrubý domácí produkt stoupal ve stálých cenách od roku 1995 do roku 2008 o 50,2 %. V roce 2009 dochází k poklesu, jeho přesná míra však není dosud definitivně stanovena. V uvedeném období (1995 - 2008) nebyl vývoj HDP nijak plynulý. V roce 1997 došlo dokonce k mírnému poklesu proti předchozímu roku o 0,7 % a v roce 1998 o 0,8 %. Tento vývoj však byl v jednotlivých regionech různorodý. V uvedeném období došlo ve všech letech k růstu HDP ve stálých cenách v hlavním městě Praha a ve Středočeském kraji. Naproti tomu došlo k poklesu HDP ve stálých cenách v roce 1999 v šesti krajích, v roce 2001 ve dvou krajích a v roce 2003 v jednom kraji. Výsledkem se mění pořadí jednotlivých krajů v míře jejich produkce HDP na obyvatele. Toto pořadí ukazuje Tab. 1. Byla odvozena od HDP na obyvatele v běžných cenách. Pokud bychom uvažovali stejnou míru inflace (případně stejnou cenovou úroveň) v jednotlivých krajích, bylo by stejné pořadí i ve stálých cenách.

Nejvyšší úroveň HDP na obyvatele mělo ve všech letech hl. město Praha. Úroveň HDP je v Praze více než dvojnásobná oproti průměru republiky. I když je HDP v rámci

regionálních účtů vykazován tzv. pracovištní metodou, tj. podle lokalizace místní jednotky, tvoří jej i pracovníci dojíždějící do místa práce. Mezi zmíněnou Prahou a ostatními kraji je velký rozdíl. Na přední místa mezi nimi patří Středočeský kraj. Přes velké saldo dojížďky pracovníků do Prahy se dostal v hodnotě HDP na obyvatele během čtyř let z 12. místa v 1995 na 2. místo v roce 1999. V roce 2008 byl však předstižen Jihomoravským krajem. Druhé místo zaujímal několik let i Plzeňský kraj, v roce 2008 skončil jako čtvrtý. Jihomoravský kraj zaujal druhé místo, i když v období 2003-2007 byl čtvrtý. Další vývoj ukáže, zda toto místo „udrží“ i v příštích letech.

Mezi kraje s nízkou hodnotou HDP patří v celém období Olomoucký kraj, který od roku 1995 do roku 2007 střídal 14. a 13. místo, v roce 2008 pak zaujal 12. místo. Karlovarský kraj zaznamenal ze všech krajů nejvýraznější sestup. V roce 1995 byl v hodnotě HDP na obyvatele na slušném 6. místě, ale již v roce 2000 na 12. místě a v posledních pěti letech (2004-2008) zaujímá poslední 14. místo. Je to způsobeno jak poklesem těžby paliv, tak i poklesem výroby v některých průmyslových odvětvích a vysokým podílem zaměstnanosti v ubytování, pohostinství a zdravotnictví, kde jsou nízké průměrné mzdy. Nepříznivě se vyvíjelo postavení v Libereckém kraji, který byl v roce 1997 na 6. místě, ale postupně klesal až na 13. místo v roce 2008 (pokles významu textilního průmyslu). Postavení se silně zhoršilo i v Ústeckém kraji, který byl v roce 1995 na čelném 4. místě, ale v současné době je na 11. místě. Úspěšnější vývoj zaznamenal Moravskoslezský kraj. V roce 1995 byl na 11. místě a ještě v roce 2002 na 14. místě, pak však nastal mohutný obrat a rapidní vzestup, především díky přeorientaci průmyslu, a v roce 2008 se nacházel už na 6. místě. Za nejslabší region z hlediska v hospodářské rozvoje je tradičně považován Kraj Vysočina. Ten byl v roce 1995 na 13. místě a v roce 1997 dokonce na posledním 14. místě, pak však nastal pomalý vzestup a od roku 2003 do roku 2008 figuroval na 7. místě, je tedy průměrně vyspělým krajem v rámci České republiky. Pravděpodobně těží z toho, že jím prochází rozvojová osa Praha – Brno (Damborský 2007).

Tab. 1 Pořadí územních jednotek v tvorbě HDP na obyvatele (běžné ceny) 1995 – 2008

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Regiony NUTS2														
Praha	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Střední Čechy	8	7	6	4	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2
Jihozápad	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	2	3	4	4
Severozápad	3	3	5	6	6	6	7	6	6	6	6	7	8	8
Severovýchod	5	5	3	5	5	4	5	5	5	5	5	5	6	6
Jihovýchod	4	4	4	3	4	5	4	4	4	4	4	4	3	3
Střední Morava	7	8	8	7	7	7	6	7	7	8	8	8	7	7
Moravskoslezsko	6	6	7	8	8	8	8	8	8	7	7	6	5	5
Kraje NUTS3														
Hl. m. Praha	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Středočeský	12	11	10	6	2	3	3	2	2	3	3	2	2	3
Jihočeský	5	4	5	3	4	6	6	6	6	6	5	5	5	5
Plzeňský	2	2	2	4	5	4	2	4	3	2	2	3	3	4
Karlovarský	6	7	11	11	12	10	11	11	12	14	14	14	14	14
Ústecký	4	5	8	9	9	12	12	12	9	9	11	12	11	11
Liberecký	9	8	6	8	7	7	8	7	11	11	9	11	12	13
Královéhradecký	7	6	3	5	3	2	5	5	5	5	6	6	6	9
Pardubický	8	10	9	7	8	8	9	9	8	8	10	8	9	8
Vysočina	13	12	14	13	11	9	7	8	7	7	7	7	7	7
Jihomoravský	3	3	4	2	6	5	4	3	4	4	4	4	4	2
Olomoucký	14	13	13	14	14	13	14	13	14	13	13	13	13	12
Zlínský	10	14	7	10	10	11	10	10	10	12	12	10	10	10
Moravskoslezský	11	9	12	12	13	14	13	14	13	10	8	9	8	6

Vývoj míry nezaměstnanosti od roku 2008

Hospodářská krize se taktéž výrazně promítla do vývoje míry nezaměstnanosti. Statistické ukazatele jsou pro tuto „oblast“ publikovány s určitým časovým zpožděním. Dají se využít pro analýzu dlouhodobých trendů, ale méně pro získání bezprostředních informací o současné situaci. K tomu slouží mnohé údaje publikované na webových stránkách Ministerstvem práce a sociálních věcí. Na základě těchto informací byla vypracována Tab. 2, která ukazuje počet dosažitelných uchazečů (tj. nezaměstnaných osob ucházejících se i o práci), míru nezaměstnanosti a počet volných míst v porovnání situace v dubnu roku 2008 a 2009 za kraje a okresy České republiky.

V dubnu roku 2008 nedosahovala nezaměstnanost 10,0 % v jediném kraji. V dubnu roku 2009 bylo těchto krajů již pět (Ústecký 12,4 %, Moravskoslezský 11,1 %, Karlovarský a Liberecký kraj 10,1 % a Olomoucký 10,0 %). Okresů s více než 10% nezaměstnaností bylo již 22. Nejvíce jich bylo v Ústeckém kraji (6 ze 7 okresů), v Moravskoslezském kraji (4 ze 6 okresů) a v Olomouckém kraji (3 z 5 okresů). V těchto krajích se také nacházejí okresy s nejvyšší mírou nezaměstnanosti: Most (15,6 %), Jeseník (14,1 %) a Bruntál (14,0 %). Kromě současné vysoké úrovně nezaměstnanosti působí velmi nepříznivě na dotčené obyvatelstvo také rozsah náhlých změn. V žádném kraji ani okrese nedošlo za sledované období k poklesu nezaměstnanosti. Její míra se však značně liší. Při průměrnému růstu 2,7 procentních bodů (dále uváděno jako procento %) se vyskytuje od 0,7 % v Praze do 6,4 % v okrese Česká Lípa. Řešení problémů nezaměstnanosti značně ovlivňuje počet volných pracovních příležitostí. Ten se za sledované roční období snížil prakticky o celé dvě třetiny. Počet uchazečů na jedno pracovní místo se tak za 2,0 zvýšil na 8,9 osob. Liší se přitom od 1,3 uchazečů na jedno pracovní místo v Praze do 23,8 uchazečů jedno pracovní místo v Olomouckém kraji.

Tab. 2 – Porovnání vývoje míry nezaměstnanosti (duben 2008 – duben 2009) v okresech a krajích ČR

	duben 2008			**duben 2009**		
	dosažitelní uchazeči	míra nezaměstnanosti (%)	volná místa	dosažitelní uchazeči	míra nezaměstnanosti (%)	volná místa
ČR	**292470**	**5,2**	**149216**	**445024**	**7,9**	**49931**
Hl. m. Praha	**15047**	**2,0**	**31238**	**21189**	**2,7**	**16369**
Středočeský kraj	**24471**	**3,7**	**19342**	**38514**	**5,6**	**5846**
Benešov	1267	2,6	1189	1936	3,9	321
Beroun	1404	3,3	2049	2486	5,3	360
Kladno	4467	5,2	1639	6318	7,3	425
Kolín	2429	4,8	1084	3669	7,1	397
Kutná Hora	1931	4,9	1902	3148	8,1	240
Mělník	2622	4,9	1466	3592	6,6	819
Mladá Boleslav	1618	2,1	2463	3262	4,1	478
Nymburk	2485	5,3	1331	3695	7,9	383
Praha-východ	1085	1,5	2630	2080	2,6	1196
Praha-západ	918	1,7	1430	1617	2,8	487
Příbram	3000	5,1	1388	4757	7,9	480
Rakovník	1245	4,7	771	1954	7,1	260
Jihočeský kraj	**12952**	**3,8**	**7564**	**22439**	**6,5**	**2058**
České Budějovice	2999	3,1	1770	5250	5,2	623
Český Krumlov	1945	5,3	731	3109	8,7	210
Jindřichův Hradec	1613	3,4	759	3134	6,6	171
Písek	1456	3,9	1131	2382	6,5	214
Prachatice	1010	3,8	689	1721	6,3	180
Strakonice	1827	4,7	1297	2953	7,4	408
Tábor	2102	3,8	1187	3890	7,0	252
Plzeňský kraj	**12082**	**3,9**	**13360**	**21684**	**6,7**	**3056**

Domažlice	1273	4,0	1062	2560	7,9	151
Klatovy	2469	5,4	1226	3427	7,5	516
Plzeň-město	3307	3,1	8008	5666	5,0	1674
Plzeň-jih	817	2,7	946	1789	5,5	205
Plzeň-sever	1438	3,5	935	2692	6,6	270
Rokycany	894	3,6	324	1810	7,3	75
Tachov	1884	5,9	859	3740	11,5	165
Karlovarský kraj	**11124**	**6,6**	**3546**	**17309**	**10,1**	**1353**
Cheb	2863	5,3	1070	4880	9,0	397
Karlovy Vary	4386	6,6	1585	6664	10,1	731
Sokolov	3875	7,9	891	5765	11,5	225
Ústecký kraj	**41839**	**9,8**	**6109**	**53329**	**12,4**	**2549**
Děčín	7499	10,0	555	9812	13,5	239
Chomutov	5773	9,1	1298	8624	13,3	412
Litoměřice	4368	7,3	989	5549	9,2	538
Louny	3974	7,8	677	5404	10,7	337
Most	7800	12,9	904	9352	15,6	440
Teplice	6348	11,0	717	7312	12,0	158
Ústí nad Labem	6077	10,4	969	7276	12,0	425
Liberecký kraj	**12988**	**5,8**	**4484**	**22803**	**10,1**	**1534**
Česká Lípa	3344	6,5	1292	6965	12,9	553
Jablonec nad Nisou	2302	5,1	601	4131	9,4	181
Liberec	5255	5,8	1942	8244	9,1	642
Semily	2087	5,5	649	3463	9,3	158
Královéhradecký kraj	**11534**	**4,0**	**6458**	**19730**	**6,8**	**1778**
Hradec Králové	2985	3,4	2118	4345	4,9	543
Jičín	1972	4,7	860	3403	8,3	121
Náchod	1996	3,5	1262	3827	6,8	477
Rychnov nad Kněžnou	1002	2,6	812	2593	6,5	173
Trutnov	3579	5,5	1406	5562	8,6	464
Pardubický kraj	**12439**	**4,6**	**9752**	**21785**	**7,8**	**2390**
Chrudim	2509	4,7	1657	4537	8,6	599
Pardubice	2944	3,2	5347	4922	5,0	1066
Svitavy	3846	7,3	1101	5659	10,4	400
Ústí nad Orlicí	3140	4,4	1647	6667	9,2	325
Kraj Vysočina	**13001**	**4,8**	**5350**	**22912**	**8,5**	**1312**
Havlíčkův Brod	1838	3,8	1102	4421	8,9	230
Jihlava	2575	4,1	1232	5097	8,3	231
Pelhřimov	1120	2,7	910	2571	6,3	177
Třebíč	4201	7,0	785	5885	10,2	260
Žďár nad Sázavou	3267	5,4	1321	4938	8,1	414
Jihomoravský kraj	**36155**	**6,0**	**15810**	**52421**	**8,6**	**4692**
Blansko	2654	5,0	1036	5037	9,8	190
Brno-město	11167	5,3	8264	14994	7,0	2041
Brno-venkov	3957	4,0	2880	6314	6,1	866
Břeclav	3526	5,8	800	5572	9,2	346
Hodonín	7615	9,7	893	10311	13,3	586
Vyškov	1828	3,9	635	3299	7,2	179
Znojmo	5408	9,3	1302	6894	12,1	484
Olomoucký kraj	**19364**	**6,0**	**5546**	**32376**	**10,0**	**1360**
Jeseník	2021	9,2	198	2756	14,1	56
Olomouc	6057	5,1	1894	10933	9,0	382
Prostějov	2128	3,9	834	3827	6,9	133
Přerov	4959	7,4	1337	7048	10,6	273

Šumperk	4199	6,8	1283	7812	12,9	516
Zlínský kraj	**16269**	**5,3**	**7355**	**26980**	**8,8**	**2042**
Kroměříž	3437	6,0	2014	5265	9,7	691
Uherské Hradiště	3470	4,7	1833	6097	8,1	496
Vsetín	4824	6,4	1740	7973	10,6	420
Zlín	4538	4,4	1768	7645	7,5	435
Moravskoslezský kraj	**53205**	**8,3**	**13302**	**71553**	**11,1**	**3592**
Bruntál	4656	9,2	531	7156	14,0	206,0
Frýdek-Místek	6651	6,1	1815	8985	8,3	564
Karviná	17288	12,3	1935	19328	13,8	474
Nový Jičín	3811	4,9	1954	8781	11,2	386
Opava	6234	7,2	1364	8355	9,2	442
Ostrava-město	14565	8,4	5703	18948	10,9	1520

Vývoj míry nezaměstnanosti je možné hodnotit i na úrovni obcí, což dokumentují přiložené kartogramy (Obr. 1 a 2), kde je jednak znázorněn stav míry nezaměstnanosti v březnu roku 2009 a také index vývoje v časovém intervalu od září roku 2008 (před „vypuknutím“ hospodářské krize) do března roku 2009 (období, kdy se začaly dopady hospodářské krize v plné míře projevovat). Nejvyšší míru nezaměstnanosti vykazovaly obce strukturálně postiženého Ústeckého kraje, kde výrazné rozdíly v hodnotách míry nezaměstnanosti kopírují administrativní hranici mezi právě Ústeckým a Středočeským krajem, dále Karlovarského kraje, částečně Libereckého (Českolispko), Plzeňského (Tachovsko), Jihočeského (Českokrumlovsko, Dačicko), Jihomoravského (Znojemsko, Hodonínsko), Pardubického (Svitavsko), Olomouckého (Jesenicko, Šumpersko) a Moravskoslezského (Bruntálsko).

Z obr. 2 je patrné, že ve sledovaném období došlo k poklesu míry nezaměstnanosti jen v několika desítkách obcí. Naopak růst míry nezaměstnanosti se dotkl prakticky celého území České republiky. Z tohoto pohledu byl nejvíce zasažen Kraj Vysočina a východní část Jihočeského kraje (správní obvody obcí s rozšířenou působností (ORP) Světlá nad Sázavou, Jindřichův Hradec nebo Dačice), dále příhraniční oblasti Královéhradeckého a Pardubického kraje (ORP Broumov, Rychnov nad Kněžnou, Žamberk, Lanškroun), Plzeňský kraj (ORP Stříbro a Nýřany), Olomoucký kraj (ORP Zábřeh, Mohelnice, Uničov) a Moravskoslezský kraj (ORP Odry, Nový Jičín a Kopřivnice).

Obr. 1 Míra nezaměstnanosti v obcích ČR k 31.3.2009

Obr. 2 Index vývoje míry nezaměstnanosti v obcích ČR v období září 2008 – březen 2009

Z hlediska konkrétních odvětví, lze konstatovat, že hospodářská krize (recese) velmi silně zasáhla hutnický, strojírenský, sklářský, keramický, textilní, oděvní a obuvnický průmysl. Jako příklady, které ovlivňují výrazně nezaměstnanost v jednotlivých regionech je možné uvést – vybraná odvětví (stav září roku 2009 podle informací z denního tisku):

- *Těžební průmysl:* Firma OKD nedávno oznámila plán zrušit 3 000 pracovních míst;
- *Hutnictví:* Huť Ancelor Mittal Ostrava propustil od ledna roku 2009 950 zaměstnanců a hodlá propustit dalších 300 pracovníků. Hutní podnik Evraz Vítkovice Steel pracuje na 40-50 % kapacity, a počítá s propouštěním. Železárny a drátovny Bohumín propustily od začátku roku 500 pracovníků a oznámily do září propustit dalších 500 pracovníků ze současného stavu 2 500 pracovníků;
- *Strojírenství:* Definitivně skončil závod Siemens Kolejová vozidla v Praze, o práci přišlo 1 000 zaměstnanců firmy. Nižší výrobu vykazují (s výjimkou kolínské TPCA) všechny automobilové závody, několik menších dodavatelských subjektů ukončilo provoz (např. Alcoa Fujikura Czech ze Stříbra propustí 613 ze 730 pracovníků pro přesun výroby do Rumunska). Obtíže mají závody na obráběcí stroje, podnik INTOS Žebrák ukončil výrobu (200-249 zaměstnanců) a podnik TOS TOSMET Čelákovice je ve stavu insolvence. V likvidaci je též podnik Adast Adamov. Výrobce plastových televizorů Hitachi Home Electronics ukončil výrobu v průmyslové zóně Triangl u Žatce a propustil všech 772 zaměstnanců, částečně je zaměstnala firma Panasonic;
- *Sklářský průmysl:* Toto odvětví bylo postiženo velmi silně. Před rokem zaměstnávalo 7 000 zaměstnanců, nyní jen 1 500. I při zajištění nových vlastníků se počítá s tím, že se vrátí asi jen dvě pětiny původního počtu. Po celý rok fungovaly jen Sklárny Kavalier Sázava, v nichž poklesl počet pracovníků ze 1 284 v září 2008 snížil na 1 000 v září 2009. V závodě Crystalex, a.s. ve Cvikově (okr. Česká Lípa) by mohla najít práci asi jen třetina z původního stavu 1 800 pracovníků. V závodě Cristalite Bohemia ve Světlé nad Sázavou v loňském roce pracovalo téměř 1 300 pracovníků, podle aktuálních informací má reálnou šanci na zaměstnání kolem 300 pracovníků. Ve sklárnách Bohemia v Poděbradech pracovalo v září 2008 524 pracovníků, v září 2009 108 pracovníků, nový majitel chce zaměstnat v první vlně až 250 lidí. V závodě Sklo Bohemia Sázava se výroba prakticky zastavila už vloni na podzim (září 2008 1 233 pracovníků, září 2009 75 pracovníků). Podnik Klášterec Thun studio zaměstnával v září 2008 1 280 pracovníků, v září 2009 už jen 500;
- *Ostatní odvětví:* Velký pokles zaměstnanosti nastal také v textilním průmyslu. Insolventní jsou např. Slezan Frýdek-Místek, a.s., Loana, a.s. (Rožnov pod Radhoštěm) a Perla, a.s. Ústí nad Orlicí. Několik provozů musela uzavřít i oděvní společnost Oděvní podnik Prostějov. V papírenském průmyslu jsou insolventní Olšanské papírny, a.s. (Dlouhomilov, okr. Šumperk). Již v únoru roku 2008 oznámila norská firma Norske Skog, že uzavírá závod na výrobu novinářského papíru ve Štětí. Počet zaměstnanců musela snížit i podnik Madeta, a.s. a insolventní je i potravinářský podnik Setuza, a.s. Ukončení výroby v provozovně Nelahozeves (okr. Mělník) oznámil též podnik Unilever zaměstnávající 643 pracovníků.

Hospodářská situace podniků

V návaznosti na předchozí kapitolu je dalším použitelným „ukazatelem“ pro analýzu regionálních dopadů hospodářské krize samotné zhodnocení hospodářské situace podniků, která se projevuje v jejich žádostech o ochranu proti věřitelům v důsledků jejich insolventnosti, případně i likvidace. Pro vyhodnocení této oblasti byl použit seznam insolventních podniků zveřejňovaný na integrovaném portálu MPSV podle stavu k 22. červenci 2009. Samozřejmě jsme si vědomi, že se „situace“ v této oblasti velmi rychle mění. Nicméně, tento seznam obsahoval 5 706 firem. Řada z nich byla uváděna dvakrát (jednou

s poznámkou přechodně a s dvěma daty, pro něž byla insolventnost vyhlášena). Po vyloučení této duplicity zůstalo v seznamu 3 707 firem (včetně soukromých podnikatelů). Z nich 45 (převážně soukromých podnikatelů) neměly uvedenou žádnou adresu. Třídění tentokráte do úrovně okresů se tedy týkalo 3 662 subjektů, v nichž je zahrnuto i 1 212 podniků, které se v uvedenou dobu nacházely v procesu likvidace. Seznam však zřejmě nezahrnoval ty podniky, u nichž likvidace skončila již dříve.

Přiložené kartogramy (Obr. 3 a 4) znázorňují počet firem v insolvenci, resp. v likvidaci v přepočtu na 1 000 ekonomických subjektů. Průměrný počet insolventních podniků je 6,62 na 1 000 vykazovaných ekonomických subjektů. Tato míra se však v jednotlivých okresech značně liší od 0,65 v okrese Jičín do 13,67 v okrese Vyškov. Mezi 10 okresů s nejvyšším podílem insolventních podniků patří Vyškov (13,67), Plzeň-sever (13,23), České Budějovice (12,23), Česká Lípa (12,19), Kroměříž (11,59), Uherské Hradiště (11,30), Strakonice (10,90), Zlín (10,29), Břeclav (9,72), Třebíč (9,22). Průměrný počet podniků v procesu likvidace je 3,58 na 1 000 vykazovaných ekonomických subjektů. V 5 okresech (Domažlice, Tachov, Jičín, Náchod a Znojmo) není v procesu likvidace uveden žádný podnik. Do 10 okresů s nejvyšším podílem podniků v likvidaci patří České Budějovice (7,67), Český Krumlov (7,02), Strakonice (6,81), Česká Lípa (6,24), Kroměříž (6,18), Tábor (5,65), Blansko (4,67), Zlín (4,29), Třebíč 3,99) a Břeclav (3,59). Celkem 7 okresů je uvedeno mezi deseti nejhoršími jak podle míry insolventnosti, tak i podle míry podniků v likvidaci. To není překvapující, protože podniky v likvidaci jsou uvedeny i v seznamu insolventních podniků.

Toto porovnání počtu podniků je možné brát jenom jako jeden dílčí ukazatel, jeho interpretace však není bezproblémová. Seznam totiž neuvádí velikost podniků, zejména počet jejich zaměstnanců. Navíc nejsou uvedeny podniky, které silně omezily výrobu i zaměstnanost, ale nemusí být insolventní, nebo již ukončily činnost před vypracováním těchto seznamů. Jako příklad je možné uvést podnik INTOS Žebrák (zaměstnanost měl 200-249 pracovníků), který podle zpráv v tisku ukončil v červenci roku 2009 činnost, ale nebyl v seznamu insolventních podniků k 22. červenci uveden).

Určitý pohled na strukturu podniků v jednotlivých okresech insolventních nebo přímo v procesu likvidace je možné vyčíst z právní formy ekonomických subjektů. Podíl těchto forem na celkovém počtu ekonomických subjektů je v případě insolventních firem následující: soukromí podnikatelé (24,2 %), obchodní společnosti (75,8 %), z toho akciové společnosti 8,2 %, veřejné obchodní společnosti (0,4 %), společnosti s ručením omezeným (65,0 %), ostatní druhy společností (1,2 %) a družstva (1,0 %). Významnější podíly mají tedy soukromí podnikatelé, akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným (s.r.o.).

V jednotlivých okresech se však v této struktuře vyskytují podstatné rozdíly. Insolventní firmy soukromých podnikatelů nejsou v sedmi okresech vůbec evidovány (což může vyplývat i z jiného metodického přístupu jednotlivých úřadů práce), v osmnácti okresech však mají v celkovém počtu insolventních firem absolutní převahu. Z toho v okrese Mladá Boleslav 88,9 %, Trutnov 82,1 %, Znojmo 78,8 %, Vyškov 72,5 %, Karlovy vary 72,3 % a Havlíčkův Brod 72,0 %. Společnosti s ručením omezením mají zdaleka největší podíl z počtu insolventních firem. Ve dvou okresech (Plzeň-jih a Jičín) jsou dokonce jedinými insolventními firmami (absolutně se však jedná jen o čtyři a dvě firmy). Nejméně 90 % z insolventních firem tvoří s.r.o. i v okresech s podstatně větším počtem insolventních firem: Most (95,7 %), Česká Lípa (95,3 %), Liberec (94,5 %) a Benešov (90,0 %).

Počet insolventních akciových společností (302) je podstatně nižší než insolventních společností s ručením omezením (2 380). Jedná se však zpravidla o firmy s podstatně větším počtem pracovníků, než mají s.r.o., a proto mají také podstatně větší význam na vývoj (ne)zaměstnanosti v jednotlivých okresech. Nejvyšší počet insolventních akciových společností byl v Hlavním městě Praze (118), na druhém místě bylo Brno-město (40). To však neznamená, že by podíl počtu insolventních akciových společností k celkovému počtu ekonomických subjektů v Hlavním městě Praze (10,8 %) byl nejvyšší v České republice. Čtrnáct okresů má tento podíl vyšší (např. okresy Karviná 24,2 %, Děčín 20,8 %, Hodonín 20,7 %, Frýdek-Místek 15,6 %, Brno-město 15,5 %, Náchod 14,8 %).

Počet firem určených k likvidaci (1 212) je podstatně nižší než počet všech insolventních firem (3 662). Podstatný rozdíl oproti seznamu insolventních firem je však v tom, že v seznamu firem k likvidaci jsou uvedeny jenom obchodní společnosti (vč. družstev), nikoliv však podniky fyzických osob. Přesto je však podíl počtu akciových společností v celkovém počtu všech ekonomických subjektů v likvidaci nižší (7,4 %) než tomu bylo u insolventních podniků, zatímco podíl počtu společností s ručením omezením je v celkovém počtu ekonomických subjektů v likvidaci zcela převažující (90,6 %). Firem v ostatních právních formách v likvidaci je v seznamu uvedeno pouze 24, což činí jen 2,0 % všech ekonomických subjektů v likvidaci.

Akciových společností určených k likvidaci bylo 90, z čehož 32 připadalo na Hlavní město Prahu (35,6 %) a 14 na Brno-město (15,6 %). Přes tento vysoký podíl však hlavní město nevykazuje nejvyšší podíl akciových společností na celkovém počtu všech ekonomických subjektů (383) určených k likvidaci. Ten představuje v Praze 8,4 %, u 18 jiných okresů je však vyšší (tato vysoká procenta vyplývají z nízkých počtů ekonomických subjektů evidovaných k likvidaci, jejich vypovídací hodnota je tedy nízká – typickým příkladem je okres Bruntál, v němž byl k 22.7.2009 evidován jen jeden podnik určený k likvidaci).

Celkem 1 098 společností s ručením omezeným bylo evidováno v likvidaci, což činí 96,8 % všech firem v likvidačním procesu. Ve 36 okresech byly evidovány v likvidaci jen s.r.o. V 5 okresech nebyla evidována v likvidaci žádná firma a v okrese Bruntál jen jedna akciová společnost. Ve všech ostatních okresech činily s.r.o. nejméně 50 % všech firem určených k likvidaci. Jejich význam na (ne)zaměstnanosti v příslušném okrese může být velmi rozdílný, poněvadž mohou představovat jak velmi malé a střední firmy, tak i velké podniky.

Obr. 3 Firmy v insolvenci v okresech ČR k 22.7.2009

Obr. 4 Firmy v likvidaci v okresech ČR k 22.7.2009

Závěr

V předloženém příspěvku byly analyzovány dostupné statistické údaje o vývoji hrubého domácí produktu, míry nezaměstnanosti a o počtu podniků v insolvenci a likvidaci, na jejichž základě byly nastíněny dopady hospodářské krize na jednotlivé regiony a obce České republiky. Toto do jisté míry prvotní hodnocení bude zpracovateli výzkumného projektu i nadále rozvíjeno. Dle předpokladů bude možné získat spolehlivější statistické údaje v průběhu následujících 1 – 2 let, kdy bude docházet, podle aktuálních prognóz, ke konsolidaci hospodářské situace. S časovým odstupem bude tedy možné sledovat vývoj dalších relevantních „ukazatelů“ jako jsou vývoj příjmů a výdajů domácností (výběrová šetření jsou publikována za kraje), časové trendy průměrných mezd, vývoj investiční výstavby výrobní, inženýrské a bytové, nebo dopady hospodářské krize na poskytovaní veřejných služeb. Významným přínosem bude taktéž realizace rozsáhlého dotazníkového šetření (v obcích nad 300 obyvatel), které pomůže odhalit problémy zejména na mikroregionální úrovni.

Literatura:

[1] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Regionální účty*. URL <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu_reg>

[2] DAMBORSKÝ, M. (2007) *Regionální rozložení hrubého domácího produktu v České republice*. Regionální studia, číslo 1, s. 42-45

[3] *Informace z denního tisku*

[4] INTEGROVANÝ PORTÁL MPSV. URL <http://portal.mpsv.cz/sz/stat>

Specifické prvky řízení rozvoje obcí

Petr Ponikelský, Hana Novotná

Národní akademie regionálního managementu, o.s.

narm@narm.cz

Mezi základní úkoly regionální politiky patří vytváření podmínek pro socioekonomický růst municipalit a regionů, aktivizace územního rozvojového potenciálu, snižování rozdílů mezi rozvojovými úrovněmi jednotlivých regionů a zabezpečení harmonického rozvoje území. Metody a nástroje regionální politiky jsou aplikovány na všech územních úrovních včetně té nejnižší, municipální, kdy se obce prostřednictvím svých představitelů snaží uspokojovat vlastní rozvojové potřeby. Míra úspěšnosti této snahy závisí nejen na vnitřních zdrojích, tradici, historii či geografické poloze, ale i na úrovni rozvojového managementu. A právě úroveň řízení rozvoje, zejména ve středně velkých a malých obcích, způsobená převážně personální nedostatečností je jednou z hlavních příčin vzniku a trvání socioekonomických disparit v regionálním rozvoji ČR.

Klíčová slova: rozvoj obcí, řízení rozvoje obcí, management, manažerské funce v řízení rozvoje obcí, plánování, organizování, vedení, kontrola, informování, komunikace

Úvod

Hlavním problémem pro řízení rozvoje obcí je široká oblast lidských zdrojů, tedy především nedostatek kvalifikovaných a motivovaných pracovníků i vlastních představitelů samospráv. Na situaci má vliv i aktuální koncepce územně-správního uspořádání ČR, pro kterou je charakteristický vysoký počet a značná fragmentace obcí. Ta přispívá k prohlubování nejen zmíněné personální nedostatečnosti, ale má dopad i do dalších oblastí rozvoje obcí – zejména financování, zajišťování veřejných statků a služeb, rozpočtové určení daní, apod. Jelikož podpora systému integrace obcí není v současnosti aktuálním tématem, je zapotřebí zaměřit se na hledání jiných cest, které povedou k efektivnímu řízení rozvoje obcí a snižování regionálních disparit v ČR. Racionální a efektivní řízení obce, jehož cílem je aktivizace vlastního vnitřního rozvojového potenciálu, důraz na rozvoj lidského kapitálu a směřování k naplnění vytýčených krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých cílů, je základním předpokladem pro zajištění jejího udržitelného rozvoje. Jak situace ukazuje, je odborné manažerské řízení, které vychází z kvalitně zpracovaných rozvojových strategií a programů, realizováno jen v minimálním počtu obcí či mikroregionů. Konkrétní praxe v řízení obcí a mikroregionů se zaměřuje převážně na řešení akutních problémů a realizaci projektů, na které je možné čerpat dotační prostředky. Výsledkem je regionální rozvoj postrádající systematičnost, koncepčnost a logickou posloupnost realizovaných aktivit. Dílčí neprovázané projekty zpravidla vykazují nižší multiplikační efekt, případně generují méně pozitivních externalit a nemohou tak ve finále naplnit komplexní rozvojové cíle municipalit.

1. Zaměření projektu a výběr respondentů

Projekt „Procesy řízení regionálního rozvoje na úrovni obecních a mikroregionálních samospráv České republiky“ je zaměřen na řízení municipalit a jeho cílem je identifikovat a specifikovat klíčové problémy současného regionálního managementu ČR a navrhnout inovativní, progresivní metody řízení regionálního rozvoje, jejichž praktická aplikace přispěje k odstraňování regionálních disparit.

V prvním kroku byly na základě provedené multikriteriální analýzy (analýza demografických, geografických, ekonomických a sociokulturních charakteristik) určeny skupiny municipalit jako reprezentanti pro typické skupiny obcí a mikroregionů, které jsou nuceny řešit podobné rozhodovací problémy. Z těchto určených skupin bylo do

reprezentativního vzorku posléze vybráno 130 obcí (tj. cca dostatečná 2% z celkového počtu jednotek ve výběrovém souboru).

Po výběru vzorku následovalo zajištění součinnosti vybraných respondentů. Součástí výstupů uvedeného výzkumného projektu se stalo také zaznamenání dat získaných právě při přípravě a kontaktování municipalit, která budou vyhodnocena v kontextu celého řešeného projektu a reakce představitelů oslovených obcí budou posuzovány ve spojitosti s praktickou realizací manažerských funkcí. Obsahují pozitivní a negativní reakce oslovených obcí v přehledu včetně zobecňujících komentářů. Tyto zkušenosti mohou účinně přispět ke zlepšení komunikace orgánů regionální politiky s obcemi v oblasti získávání nezbytných lokálních informací, které nelze obdržet jiným způsobem.

Cílem bylo dle uvedených předpokladů získat 130 vybraných respondentů pro spolupráci. Nízká úroveň návratnosti byla důvodem pro realizaci dalších kol výběru a oslovování respondentů tak, aby byla zachována reprezentativnost respondenčního vzorku. Celkem tak bylo osloveno 382 municipalit ve čtyřech kolech, postup byl ve všech kolech stejný. Nejprve byli respondenti obesláni informačním dopisem, určeným k rukám starosty obce, který uvedl cíle a záměry projektu, vysvětlil průběh šetření a v závěru obsahoval žádost o spolupráci a účast na projektu včetně termínu a kontaktních údajů. Řešitelský tým zvolil (nad rámec řešeného projektu) i specifickou formu motivace respondentů, a to nabídku individuálního vyhodnocení terénního šetření pro každou zapojenou obec s doplněným komentářem výstupů. Obce též byly informovány (v duchu dodržování pravidel o ochraně citlivých údajů), že výstupy za jednotlivé obce nebudou zveřejňovány a jednotlivé výsledky šetření budou do celého výzkumu zakomponovány v agregované podobě. Dva až tři dny po odeslání dopisu byl obcím zaslán kontaktní e-mail v tomtéž znění. U přibližně 14 % municipalit nebylo nalezeno elektronické spojení, byly tak osloveny pouze dopisem. Ze všech takto oslovených respondentů pouze 18 % samostatně poslalo odpověď – 66 % z nich reagovalo pozitivně, 33 % negativně. 70 % obcí, které neodpověděly samostatně, bylo posléze kontaktováno telefonicky, a to, pokud nebyla napoprvé zastižena odpovědná osoba (tzn. starosta či místostarosta, resp. starostka či místostarostka), vždy nejméně dvakrát. U přibližně 50 % obvolávaných obcí se podařilo získat odpověď díky telefonickému kontaktu (ať už přímo během hovoru nebo později zaslaným e-mailem v reakci na telefonát), u druhých 50 % nikoliv - důvodem bylo nejčastěji opakované nezastižení odpovědné osoby, která by mohla rozhodnout o účasti obce na projektu (43 %), anebo přislíbení odpovědi e-mailem, která posléze zaslána nebyla (7 %). U několika málo obcí se uvedený kontakt ukázal jako nefunkční (0,5 %) a jiný nebyl ve veřejně přístupných informačních zdrojích dohledán.

Ve výsledku se řešitelskému týmu podařilo získat pro spolupráci vzorek 130 respondentů, kteří souhlasili s účastí na projektu.

2. Terénní výzkum

Klíčovou součástí projektu „Procesy řízení regionálního rozvoje na úrovni obecních a mikroregionálních samospráv České republiky“ je provedení terénního šetření ve vybraném vzorku obcí po celé republice. Šetření bylo realizováno na osloveném reprezentativním vzorku ve dvou základních a jednom doplňkovém stupni.

V prvním stupni bylo provedeno vlastní nezávislé šetření na území vytipovaných respondentských obcí odborným řešitelským týmem, s cílem vytvořit si odborný náhled neovlivněný subjektivními názory jejich představitelů. V druhém stupni byly realizovány dva typy terénního šetření, a to řízený rozhovor s představiteli municipalit, který vedli školení tazatelé (ke spolupráci byl přizván Český statistický úřad) dle strukturovaného dotazníku, a rovněž doplňkově elektronický dotazník, který byl k dispozici občanům respondentských obcí na internetových stránkách hlavního řešitele. Výstupy tohoto šetření reprezentují (na rozdíl od výše uvedeného pozorování) subjektivní názory představitelů oslovených municipalit. Vlastní pozorování a řízený pohovor byly uskutečněny bez větších problémů – šetření se podařilo provést celkem u 128 respondentů ze 130, což představuje celkem úspěšnost

98,5%. Naopak o internetový dotazník pro širokou veřejnost projevili obyvatelé obcí mizivý zájem. Řešitelský tým se proto rozhodl upustit od vyhodnocování tohoto typu dotazníku a naopak rozšířit vlastní terénní šetření na 2 části o průzkumem dostupných dat a podkladů z veřejných zdrojů – z internetu (průzkum webu). Na data získaná v rámci tohoto typu šetření byl poté kladen větší důraz. Jejich výsledky, i když do jisté míry podléhají subjektivnímu náhledu řešitele, byly objektivizovány jednak konstrukcí záznamových archů a jednak skutečností, že všechna kola zjišťování byla provedena jinými osobami.

3. Výstupy výzkumu úrovně řízení rozvoje obcí v ČR

V první fázi šetření byl ve všech obcích zapojených do výzkumu proveden časově a kvalifikačně nejnáročnější krok terénního šetření - osobní pozorování. Cílem pozorování bylo podle na místě objektivně zjištěných faktů zhodnotit vizuální rozvojovou úroveň konkrétní obce – její vybavenost, dostupnost služeb, občanskou infrastrukturu, charakter bydlení, atraktivitu obce z hlediska údržby veřejného i soukromého majetku, apod. a na základě toho pak kategorizovat celkový dojem z konkrétní obce ve vztahu k uplatňování manažerských funkcí. Na podkladě provedeného vyhodnocení byla každá pozorovaná obec přiřazena ke konkrétní fázi vývojového cyklu municipalit. Druhou fází byla realizace řízených rozhovorů s představiteli respondentů. Rozhovory byly dle zástupců uskutečněny buď osobně nebo telefonicky. Cílem tohoto typu šetření bylo získat subjektivní stanovisko vedení obce k problematice řízení rozvoje na daném území, systémem kontrolních otázek vyhodnotit konzistentnost odpovědí a celkový výsledek řízeného rozhovoru konfrontovat se zjištěními ostatních etap terénního šetření. V poslední etapě terénního šetření proběhl výzkum webových stránek respondentů, čili veřejně dostupných informací.

Výstupy z šetření jsou seskupovány podle jednotlivých manažerských činností.

U manažerské funkce **řízení** lze vysledovat následující tendence. Více než polovina respondentů se domnívá, že se obci daří řídit rozvoj obce systémově a koncepčně, více než 2/5 se také daří řídit rozvoj obce ovšem s orientací na akutní či aktuální problémy a pouze necelá 4% se domnívají, že se rozvoj obce řídit nedaří. Toto názorové rozložení poukazuje na značný prvotní optimismus představitelů obcí. Přitom více než polovina respondentů nemá vytvořen tým pro řízení rozvoje obce, ani ho nepřipravuje. Při srovnání zapojení do řízení obce byly zaznamenány lepší výsledky u obecních úřadů než u volených orgánů, ovšem jako nedostatečné je hodnotí zhruba jen 3%. Jako optimální hodnotí aplikovaný model ca 30%, určité nedostatky – v nižší aktivitě samosprávných orgánů nebo úřadu – uvádí více než polovina, za nedostatečný ho považuje ca 10% a za zcela nefunkční ca 7%. Podíl dvou posledních variant je (můžeme ho chápat i v součtu) vysoký a alarmující a rozchází se s výsledky prvotně uvedené otázky na názor představitelů, zda se v obci daří řídit rozvoj. Což poukazuje na skutečnost, že na první pohled mají představitelé tendenci hodnotit skutečnost optimisticky, ale při detailnějším rozboru vyplývá na povrch řada nedostatků. Mezi hlavní limitující faktory ovlivňující rozvoj obce vybrali respondenti nedostatek finančních prostředků a nedostatek času, tedy faktory významně ovlivňované právě kvalitou managementu. Za nejvýznamnější motivační faktory, které ovlivňují vedení obce při řízení rozvoje obce, byl označen pocit odpovědnosti vůči obyvatelům, touha vytvořit atraktivní podmínky pro život obyvatel a návštěvníků obce a touha zajistit existenci a rozvoj obce, tedy spíše nefinanční stimuly. S větším odstupem pak také snaha získat finanční prostředky z dotačních zdrojů. Nefinanční faktory jsou také nejvíce využívány při motivování pracovníků podílejících se na řízení rozvoje – převažuje slovní pochvala. Nepříznivé zjištění bylo však zaznamenáno v oblasti spolupráce se soukromým sektorem: třetina obcí při řízení vlastního rozvoje nespolupracuje se soukromým sektorem a pouze jedna pětina obcí realizuje s podnikateli společné projekty. Z hlediska zapojení veřejnosti je v 80% obcí aktivní nezisková sféra, zájem občanů o dění v obcích vykazuje pozvolný nárůst.

Manažerská funkce **rozhodování** vykazuje následující výsledky: 2/3 respondentů hodnotí rozhodování v zásadních rozvojových otázkách jako koncepční, resp. spíše koncepční, zhruba 1/3 se rozhoduje podle situace a aktuálních problémů. Přes 80%

respondentů klade při rozhodování největší důraz na aktuální rozpočtové možnosti a méně než polovina obcí preferuje dlouhodobé efekty svých rozhodnutí s důrazem na pozitivní ekonomické dopady před společenskými a environmentálním. Jako největší komplikaci při rozhodování o rozvojových záležitostech obce uvádí nedostatek finanční prostředků téměř 70% respondentů, s výrazným dostupem státní byrokracie a legislativa (40% odpovědí). Širší projednání zásadních rozvojových otázek v orgánech obce (zejména v zastupitelstvu) nad povinný rámec zákona o obcích využívá necelá polovina. Vnější spolupráce obcí na rozvojových aktivitách s okolními obcemi a s kraji je srovnatelná.

V oblasti **organizování** uvedlo více než 60% respondentů, že celý rozvoj obce leží výhradně na osobě starosty. S tím souvisí i organizační zajištění realizace rozvoje obce na úrovni obecního úřadu: pouze 5% respondentů disponuje samostatným útvarem pověřeným pouze rozvojem, 7% má odbor či oddělení mající na starosti regionální rozvoj a další agendu, u 12% je tím pověřený pracovník bez specializovaného odboru, u 35% pracovník, který má na starosti řízení rozvoje a další agendu, 5% řeší situaci prostřednictvím jiné organizace (ať již zřízené obcí nebo externí firmy), a u celých 33% se řízením rozvoje obce nikdo na úrovni úřadu nezabývá, což je alarmující podíl. Na úrovni obecní samosprávy je organizace realizována prostřednictvím starosty či místostarosty u necelých 80%, prostřednictvím speciálních výborů zastupitelstva u více než 10%. Téměř 20% starostů realizuje rozvoj obce zcela samostatně, 53% starostů rozděluje práci členům volených orgánů ve formě žádostí o spolupráci. Úkoly jsou ponejvíce rozdělovány nepravidelně či alespoň 1x za měsíc. Priority v oblasti rozvoje obce se vždy stanovují ve 2/3 obcí, 26% obcí stanovuje své rozvojové priority pouze, když je čas. Více než 50% starostů má k dispozici stálý tým spolupracovníků pro řízení rozvoje obce.

Za základ manažerské funkce **plánování** je považován koncepční rozvojový dokument. Ten vykázalo 2/3 respondentů, ¼ ho nemá. Ovšem jak se v doplňujícím šetření ukázalo, 60% z nich pod ním mělo na mysli územní plán, který nelze takto chápat, neboť vychází pouze z jednoho aspektu plánování. Ti, kteří odpověděli negativně, tzn., že rozvojový dokument nemají, uvádí jako hlavní důvod dostatečnost jiných nástrojů pro plánování, doplňkově pak personální a finanční důvody či dokonce nepotřebnost takového dokumentu (14%). Téměř polovina respondentů, kteří disponují rozvojovým dokumentem, jej zpracovala vlastními silami, třetina ve spolupráci s dodavatelem a jen pětina výhradně prostřednictvím externího dodavatele. Třetina využívá dokument velmi intenzivně, přes 50% jako zdroj informací a plánovaných aktivit. U více než 2/3 jsou podle něj předkládány žádosti o čerpání dotačních prostředků, což vypovídá o silné orientaci obcí právě na čerpání prostředků z různých dotačních fondů – pouze 3% respondentů neusilují o dotační prostředky. Zajímavá je stále trvající převaha čerpání prostředků z dotačních titulů ČR (přes 80%) nad fondy EU (necelých 70%). Za nejzásadnější problémy v čerpání dotačních prostředků je považován nedostatek informací (33% respondentů), nedostatek finančních prostředků na zpracování kvalitního projektu (1/5) a na spolufinancování (1/5). 10% obcí uvádí, že nemá zpracovaný finanční výhled, a to i navzdory faktu, že je to zákonná povinnost.

Manažerská funkce **informování a komunikace** byla pro účely výzkumu pojata následovně – informování představuje proces poskytování informací směrem od poskytovatele k potenciálním příjemcům; komunikace pak proces výměny informací s aktivní zpětnou vazbou, tedy směrem k vedení obce od obyvatel a ostatních účastníků. Výsledky šetření poukazují na značný nesoulad ve výstupech řízených rozhovorů a vlastního šetření na místě a v průzkumu internetových stránek. Respondenti uvádí téměř 100% informovanost o otázkách regionálního rozvoje – zjištění získaná prostřednictvím webů jsou však zcela opačná. Odpovědnou osobou za informování o záměrech obce či přijatých rozhodnutích týkajících se rozvoje obce je ve ¾ starosta. Obce také deklarují poměrně značnou propagační činnost. Zajímavé je však rozložení propagovaných funkcí s absolutním důrazem na funkci bydlení, s velkým odstupem následovanou funkcí cestovního ruchu. Na okraji zájmu je funkce ekonomická (podpora a rozvoj podnikání – pouze 2% respondentů). Respondenti také deklarovali nejrůznější komunikační cesty, přitom však pouze necelá 1/3 má vypracovaný mechanismus pravidelného zpracování a vyhodnocování všech námětů a

připomínek a více než polovina se soustředí pouze na některé vybrané náměty a připomínky. Zkušenosti z vyhodnocování úrovně internetových stránek dokládají absolutně odlišnou informační, estetickou a uživatelskou úroveň jednotlivých webů. Částečně je to sice dáno možnostmi konkrétního respondenta v závislosti na velikosti obce, přímá úměra mezi kvalitou stránek a velikostí obce však neplatí. Z hlediska zaměření převládají informace povinné (kategorie úřední deska) a z oblasti kulturní, sportovní či společenské (zájmové), časté jsou také informace z oblasti cestovního ruchu a různá lokální oznámení. Poměrně značná je však absence koncepčních či rozvojových informací, mezi nimiž tvoří výjimku územně plánovací dokumentace.

Poslední manažerskou funkcí je **kontrolování**. Zhruba polovina respondentů provádí vyhodnocení či kontrolu stanovených cílů, podle nichž je realizován rozvoj obce, pravidelně alespoň 1x do roka a ¼ nepravidelně. Překvapivá je však skutečnost, že téměř 20% kontrolu neprovádí. V 80% probíhá kontrola stejně jako projednání původního rozvojového dokumentu včetně schválení ve volených orgánech, 15% výstupy neprojednává, ale automaticky je zařazuje do rozvojového dokumentu. V obcích, kde je rozvoj obce realizován bez rozvojových dokumentů, převažuje občasný a nahodilý způsob kontrolování. Kontrola poskytování informování i komunikace probíhá méně často než 1x za pololetí u čtvrtiny respondentů, což je vysoký podíl, který svědčí o podceňování významu této manažerské funkce. Podíl obcí, které neprovádí plnění úkolů týkajících se rozvoje obce a vzešlých z rozhodnutí volených orgánů obce, je přes 10%. Největší pozornost je při kontrole rozhodování věnována kvalitě podkladů pro rozhodování ve vazbě na důsledky rozhodování.

Shrnutí

Informace a výstupy získávané a zpracovávané v rámci výše popsaného projektu potvrzují, že aplikace nástrojů podnikového (firemního) managementu v řízení rozvoje obcí je možná a žádoucí. Municipální management je stále spíše vnímán jako nástroj organizačního zabezpečení chodu administrativy municipálních orgánů, zejména úřadů. Samotná rozvoj obcí prozatím většinou žádnou manažerskou linii nedrží. Cíle realizovaného projektu je identifikovat nedostatky a chybějící prvky v oblasti řízení rozvoje municipalit a vytvořit soubor nástrojů aplikovatelných v rámci efektivního managementu v této specifické socioekonomické oblasti.

Literatura

[1] FOTR, J., ŠVECOVÁ, L., DĚDINA, J., HRŮZOVÁ, H., RICHTER, J. *Manažerské rozhodování,* Ekopress, s.r.o., 2006, ISBN 80-86929-15-9

[2] KOŠTEJNOVÁ, Z., KUPKA, V., PONIKELSKÝ, P. *Ekonomika municipalit a regionů, II. upravené a doplněné vydání,* VŠRR, 2009